

KIRŞEHİR HALILARI(**)

Bekir DENİZ(*)

Kırşehir, İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara, Niğde, Nevşehir ve Yozgat illeri ile çevrili bir vilayettir. Anadolu-Türk Halı Sanatı Tarihi'nde, özellikle seccadeleri ile tanınır(1). Halı dokuma geleneği günümüzde de devam etmektedir.

KIRŞEHİR HALILARININ TARİHİ GELİŞİMİ :

Kırşehir halılarının geçmişi hakkında bildiklerimiz çok kısıtlıdır. Kaynaklardaki çeşitli bilgilerle, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul Vakıflar Halı Galerisi, Konya Mevlâna Müzesi, yabancı ülkelerdeki çeşitli müze ve koleksiyonlardaki Kırşehir halısı olarak tanıtılan örneklerle dayanarak, bu halıların XVII-XVIII. yy. a kadar uzandığını(2), XIX,XX. yy.lar boyunca da dokunduğunu görüyoruz.

Kırşehir halılarının XVII-XVIII. yy. örnekleri genellikle seccade tipindedir. Gördes düğüm tekniğiyle, tamamen yün malzemeye dokunmuşlardır. Renklerinde kırmızı, mavi, kahverengi, sarı, yeşil ve beyaz tonlar hakimdir.

Bu yüzyıla ait halılar iki dar bordür arasındaki geniş bir bor-

(*) Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji - Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyesi.

(**) Bu yazı, 1982 yılı mayıs ayında İstanbul'da, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nde düzenlenen, Sanat Tarihi «Seminer Çalışmaları» VIII de «Günümüzde Kırşehir ve Mucur Halıları» ismiyle bildiri olarak sunulmuş, yeniden genişletilerek yayına hazırlanmıştır.

(1) Bu konuda bkz. Cevat Hakkı Tarım., Kırşehir Tarihi Üzerinde Araştırmalar I, Kırşehir Vilayet Matbaası, 1938, s. 233. Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik Yapağı ve Tiftik-1959 (Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını), Ankara, 1959, s. 13-24. O. Aslanapa., *Türkische Art and Architecture*, London, 1971, s. 301. O. Aslanapa-Y. Durul., *Selçuklu Halıları*, İstanbul, 1973, s. 81.

(2) Bkz. Celâl Hakkı Tarım., Ay. Es. Ay. Sa. Kırşehir Vilâyetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 13-24.

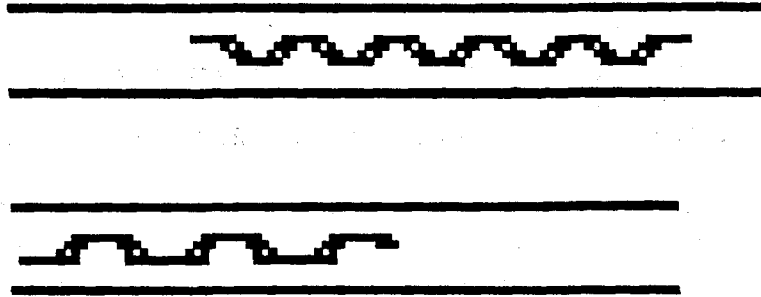
dürle çevrilidir. Dikdörtgen şeklindeki halı zemini, yan yana yerleştirilmiş, beyaz reukli, ince, dar şeritlerle kuşatılır. Halı iç zemini mihrap üzerinde ve altında bulunan dikdörtgen çerçevelerle iki veya üç bölüme ayrılır (Res. 1).

Dar bordür üzerinde, çoğunlukla, şaşırtmalı çiçekler, zikzak şekiller, bir ters bir düz yerleştirilmiş üçgenler, günümüzde «gelin ağlatan» ismiyle bilinen süslemeler (Res. 1-2) (Şek. 1-2-3-4), geniş

b. deniz - 1983

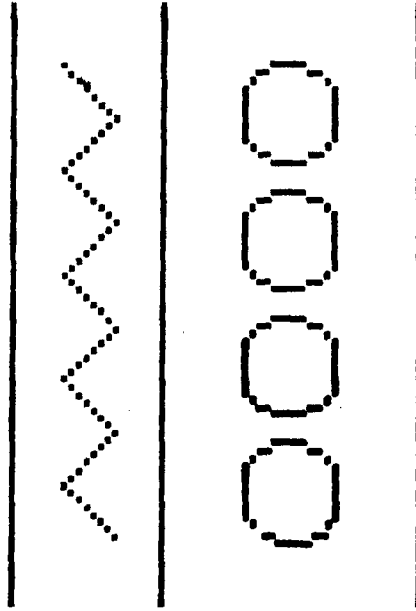
Şek. 1— Kırşehir halısı - «dar kenar» (Çatıkkaş) deseni.

b. deniz - 1983

Şek. 2— Kırşehir ve Mucur halısı - «dar kenar» (zikzaklı su) deseni.

KIRŞEHİR HALILARI

b. deniz - 1982

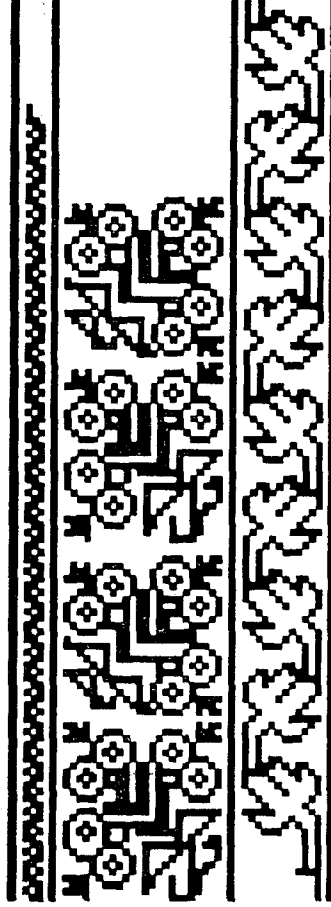
Şek. 3— Kırşehir halısı - «dar ve enli kenar» (üçgen ve leblebi) deseni.

b. deniz - 1982

Şek. 4— Kırşehir halısı - «dar kenar» (gelin ağlatan) deseni.

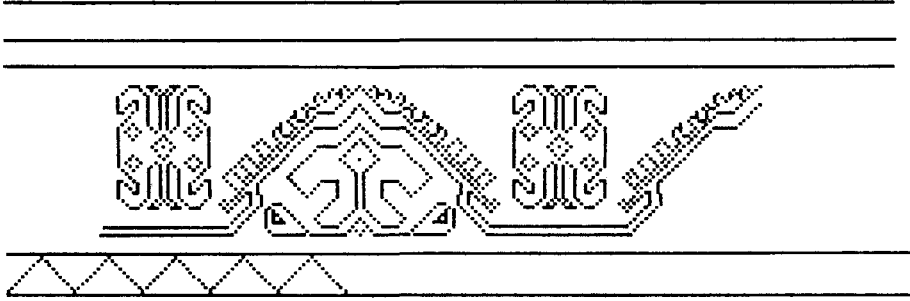
bordür üzerinde de, «demet çiçek» adıyla tanınan bitkisel deesenler (Res. 1) (Şek. 5), «arapeli» ismiyle anılan motifler görülür (Res. 2) (Şek. 6).

b. deniz - 1983

Şek. 5— Kırşehir halısı - «enli ve dar kenar» (çiçek ve gelin ağlatan) deseni.

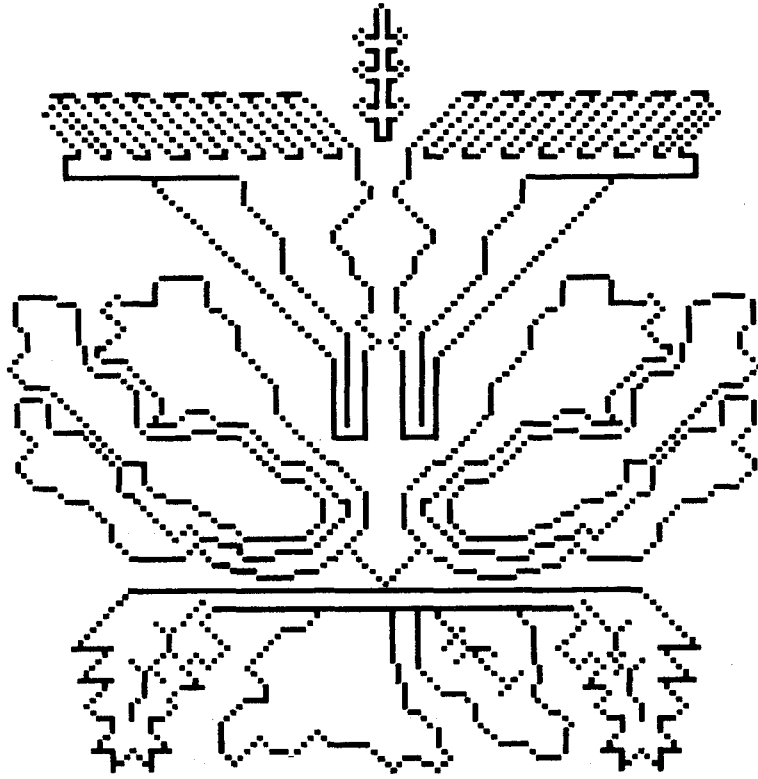
KIRŞEHİR HALILARI

b. deniz - 1984

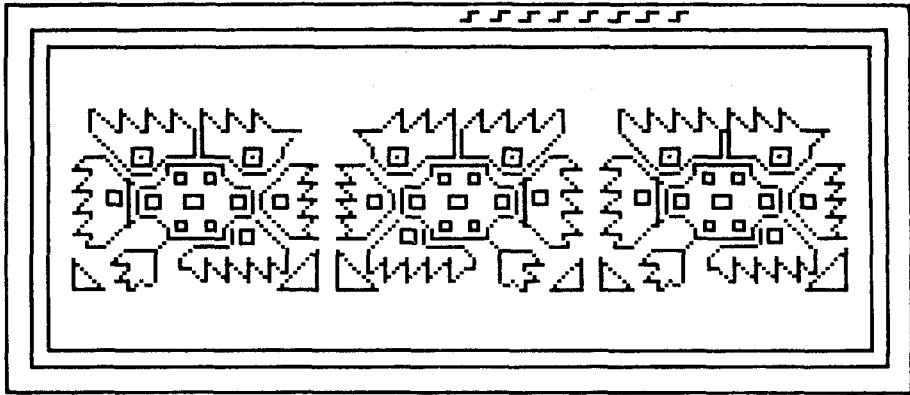
Şek. 6— Kırşehir halısı - «enli kenar» (arapeli) motifi, XVIII. yy.

Halı zeminini çeviren dar şeritler üzerinde şaşırtmalı çiçekler, küçük bitkisel desenler yer alır (Res. 1-2). Mihrap tek veya çift yönlüdür. Merdiven halinde daralarak yükselen mihrabın merdiven uçları tepe noktasında birbirini keserek, «elibeline» motifine benzer bir süsleme meydana getirir. Mihrabın içerisi çoğunlukla boş tutulur veya, lâleye benzer, iri yapraklı çiçeklerle bezenir (Res. 1-2) (Şek. 7). Mihrap iç yüzünün kenarları çiçeklerle veya çengellerle kuşatılır. Bazen, mihrap merdivenlerinin içlerinde ve mihrap üzerinde küçük ibrik motifleri bulunur. Mihrap üstü boşluğu ise, «sandık» bölümündeki gibi, iri yapraklı, kelebeğe benzeyen motiflerle bezenir ya da boş bırakılır (Res. 1-2) (Şek. 8).

b. deniz - 1984

Şek. 7— Kırşehir halısı - «mihrap içi» (lâle) deseni, XVIII. yy.

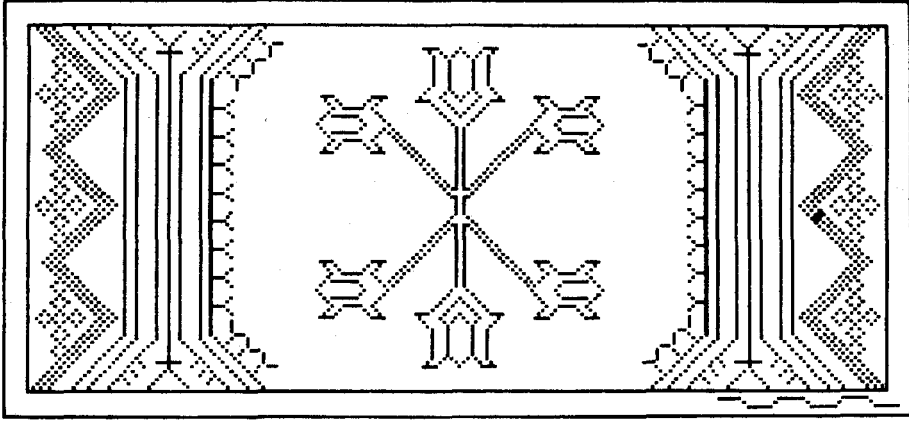

b. deniz - 1984

Şek. 8— Kırşehir halısı - «sandık» (Çiçek) deseni, XVIII. yy.

KIRŞEHİR HALILARI

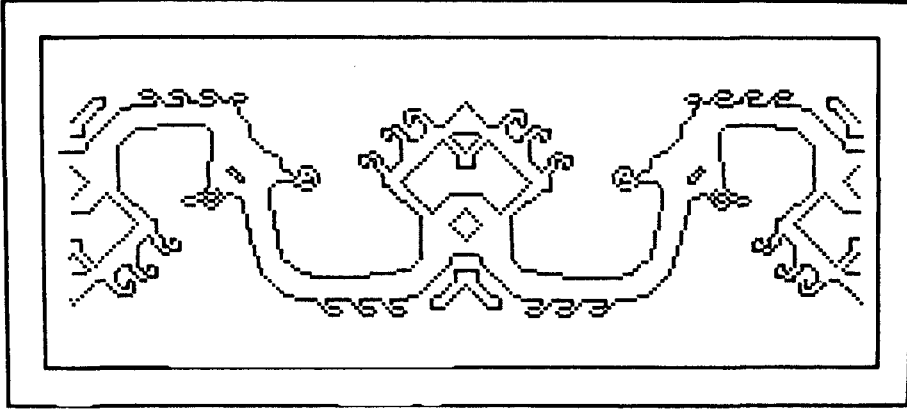
Mihrabın altında ve üzerinde, günümüzde «sandık» ismiyle tanınan, dikdörtgen çerçeveler yer alır. Bu çerçevelerin içerisi bitkisel desenlerle veya yatık (S) şekilli ejder figürleriyle bezenir. Bitkisel süslemeli örneklerde birkaç çeşit görülür: Birinci tipte, dikdörtgen çerçevenin içerisi iki veya üç parçaya bölünür. Her bölümün içerisine bitkisel desenler yerleştirilir. Çoğunlukla, orta bölümünde lâle çesemleri, iki yandaki bölümlerde, günümüzde «kandilli su» adıyla tanınan süslemeler yer alır (Res. 1) (Şek. 9). İkinci tipte, geniş yapraklı iri çiçeklerle süslenir. Bu çiçekler mihrap üstü çiçek desenlerine benzer. Ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde kelebek figürünü andırır (Res. 2) (Şek. 8).

b. deniz - 1984

Şek. 9— Kırşehir halısı - «sandık» deseni, XVII. yy.

Ejder figürlü örneklerde, dikdörtgen çerçevenin içerisinde yatık (S) şekilli, üsluplaştırılmış bir ejder bulunur. Ejder, orta yerinde bir boğum yaparak uzanır. Boğumun içerisinde, «elibeline» figürüne benzer bir motif görülür. Boğumun etrafı da çengellerle süslenir (Şek. 10).

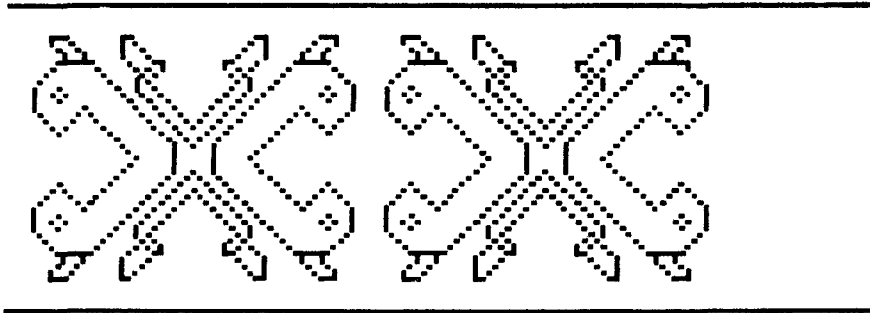

b. deniz - 1981

Şek. 10— Kırşehir halısı - «sandık» (ejder figürü), XVII-XVIII. yy.

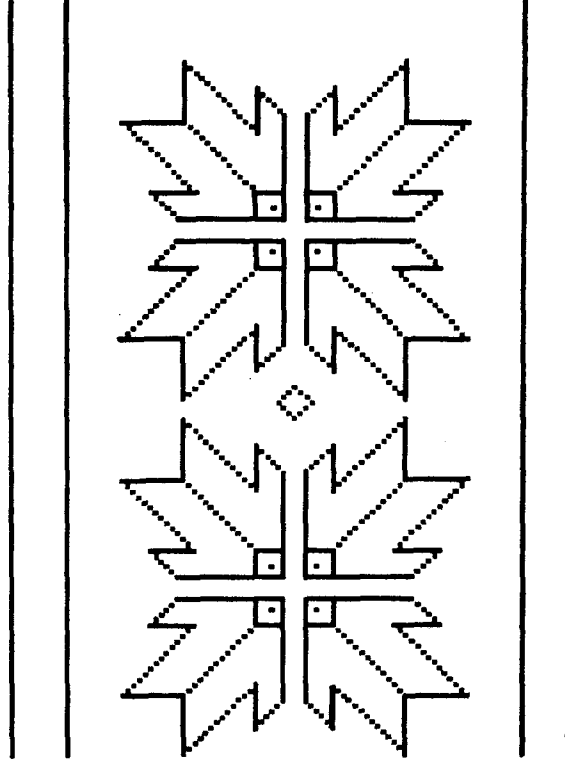
Kırşehir halılarının XIX. yy. örnekleri, küçük ayrıtlıklar dışında, teknik ve desen açısından, XVII-XVIII. yy. halılarına benzer: Bu yüzyıldaki halılar tamamen yün malzemeyle, Gördes düğüm tekniğiyle dokunmuşlardır. Renklerinde kırmızı, mavi, kahverengi, sarı, yeşil, beyaz ve gri renkler hakimdir. Halının her 10 x 10 cm. sinde 40x50-55 düğüm mevcuttur. Örnekleri çoğunlukla seccade tipindedir.

Sözkonusu yıllara ait halıların dar kenarları üzerinde «gelin ağlatan» ismiyle bilinen süslemeler, «çiçek» desenleri, zikzak şekiller (Şek. 1-2-3-4), geniş bordür üzerinde de, günümüzde «deve tabanı» adıyla tanınan motifler (Şek. 11), gerçek şekline çok benzeyen dört tane kelebeğin cluşturduğu çiçeğe benzer süslemeler (Şek. 12) ve XVIII. yy. örneklerinin «demet çiçek»lerini andıran desenler görülür (Res. 3) (Şek. 5).

b. deniz - 1983

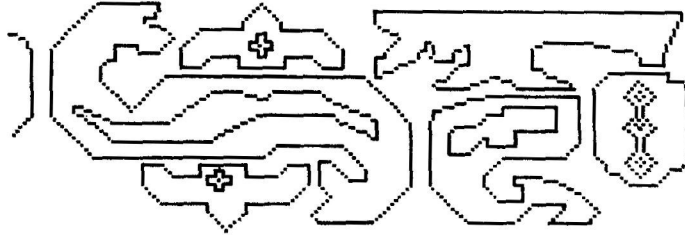
Şek. 11— Kırşehir halısı - «enli kenar» (deve tabanı) deseni,

b. deniz - 1984

Şek. 12— Kırşehir ve Mucur halısı - «enli kenar» (çiçek) deseni.

Mihrabın altında ve üzerinde dikdörtgen çerçeveler yer alır. Bu çerçevelerin içerisi kelebeğe benzeyen çiçek desenleri (Res. 2-3) (Şek. 8), demet çiçekler (Res. 3) (Şek. 5), XVII-XVIII. yy. halılarının kenar bordüründeki «arapeli» motifi (Res. 2) (Şek. 6), balığa benzer süslemeler, (Res. 7) (Şek. 13) ve ejder figürleriyle doldurulur. Ejderler, XVII-XVIII. yy. örneklerindeki gibi, yatık (S) kıvrımlıdır (Res. 3) (Şek. 10).

b. deniz - 1981

Şek. 13— Kırşehir halısı - «sandık ve enli kenar» (balık figürüne benzer süsleme).

Bu yüzyıla ait halılarda maske halinde işlenmiş insan figürleri, yan yana dizilmiş kandil desenleri ve manzara tasvirleri de görülür. Manzaralı örneklerde halı zemini üst üste yerleştirilmiş manzara tasvirleriyle süslenir : Çoğunlukla, giriş kapısı da belirtilen bahçe duvarı niteliğindeki bir konturla veya kale ile çevrilen manzarada çatılı evler ve bu evler arasındaki ağaçlar görülür. Bazen, en üstte bir gemi tasviri işlenir.

Kırşehir halılarının bu özellikleri, bazı değişikliklerle XX. yy. ortalarına kadar devam eder : 1900-1950 Yılları arasında dokunan Kırşehir halılarının malzemesi, genellikle yündür. Ancak, yaklaşık Birinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren pamuk da görülmeye başlar. Bu yıllarda dokunan halıların renkleri kırmızı, mavi, kahverengi, yeşil, sarı, turuncu ve beyazdır. Dokumada, günümüzde «gömme ıstar» diye bilinen tezgâhlar ve yatık tezgâhlar kullanılmıştır. Halılarda genellikle, 36 x 45 veya 38 x 50 düğüm mevcuttur.

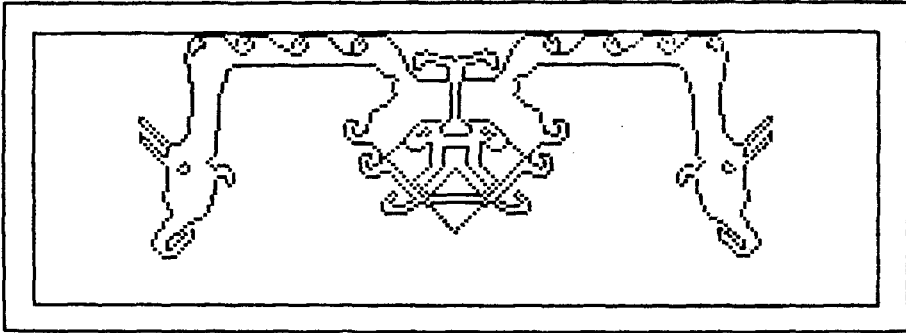
1900-1950 Yıllarına ait Kırşehir halıları genellikle, seccade, sedir halısı, oda halısı ve yastık tipindedir. Halıların genel şeması XVII-XVIII. yy. örneklerine benzer: Halı çoğunlukla, yan yana üç bordürle çevrilir. Ortadaki bordür daha geniştir. Mihrap tek veya çift yönlüdür. Mihrabın altında ve üzerinde dikdörtgen çerçeveler yer alır. Birkaç konturla çevrilen mihrap merdiven halinde daralarak yükselir Mihrap kolları, tepe noktasında kesişerek, elibeline metifi veya hayvan figürüne benzer bir desen meydana getirir. Mihrabın

KIRŞEHİR HALILARI

iç yan yüzleri çiçek desenleriyle süslenir. Mihrap üstü boşluğu küçük çiçeklerle, ibrik motifleriyle, bazen de günümüzde, «kandilli su» adıyla tanınan geometrik ve bitkisel desenlerin karışımı motiflerle bezenir (Res. 4).

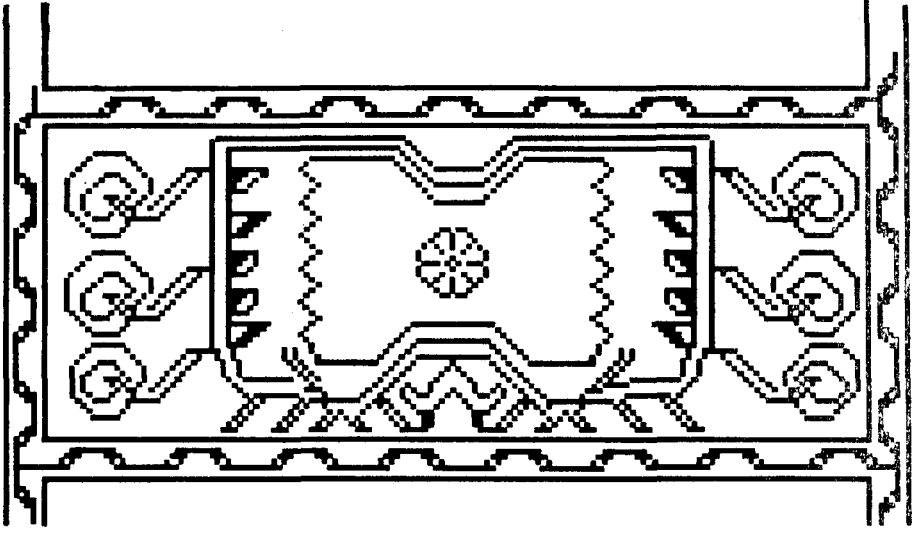
Sözkonusu halıların dar kenarları üzerinde, «gelin ağlatan» motifi, zikzak deseni, yıldız şekilli çiçekler ve bir ters bir düz yerleştirilmiş üçgenler yer alır (Res. 4) (Şek. 1-2-3-4). Geniş bordür üzerinde, «arapeli» motifi, kelebeğe benzeyen çiçekler (Şek. 12) veya, demet çiçek desenleri (Şek. 5) en çok görülen süslemelerdir.

Bu yıllara ait halılarda mihrap içerisi çoğunlukla boş bırakılır veya, göbek ile doldurulur (Res. 4). Mihrabın üzerinde ve altındaki dikdörtgen çerçevelerin içerisinde ejder figürü, arapeli motifi ve demet çiçekler yer alır. Sözkonusu yıllara ait halılarda ejderler yine sandık içerisinde, yatık (S) kıvrımlı verilir (Şek. 10). Geç örneklerde, sandık içerisinde fakat, serbest olarak işlenir; orta yerinde bir boğum yapan ejder çift başlı ve başları aşağı doğru sarkmış halde tasvir edilmeğe başlar (Res. 5) (Şek. 14). Yine, aynı yüzyılda ejderler çok kollu ve çok başlı, korkunç bir yaratık şeklinde görülür (Res. 6) (Şek. 15). Aynı yıllarda ejderler sandığın içerisinden dışarıya taşar, halı zemininde, simetrik işlenmiş iri, şişman gövdeli hayvan motifi şeklinde karşımıza çıkar (Res. 7) Şek. 16).

b. deniz - 1981

Şek. 14— Kırşehir halısı - «sandık» (ejder figürü), XIX. yy.

b. deniz - 1983

Şek. 15— Kırşehir halısı - «sandık» (ejder figürü), XX. yy.

b. deniz - 1981

Şek. 16— Kırşehir halısı - hayvan motifi, XX. yy.

KIRŞEHİR HALILARI

Sözü edilen halılarda kandil motifi, manzara tasvirleri ve yazı da görülür: Kandil, özellikle seccadelerde ve sedir halılarında işlenir. Sedir halılarında üst üste dizilen kandillerin üzerinde ev'e benzeyen tasvirler bulunur. Manzaralı örnekler XIX. yy. halılarına benzer (Res. 8-9-10-11). Yazı desenli halılarda da Türkiye haritası ve buna benzer konular ele alınır (Res. 12).

Kırşehir'de halı dokuma geleneği, «günümüz halıları» ismini verdiğimiz 1950 yılından buyana da devam etmektedir.

GÜNÜMÜZDE KIRŞEHİR HALILARI :

Yaklaşık 1960 yıllarına kadar Kırşehir'in hemen her köyünde halı dokunduğu bilinmekteydi(3), bu gelenek günümüzde sadece, dört köyün birleşmesinden meydana gelen Özbağ Köyleri (Erevik, Kızılcaköy, Örcün, Helvacılar) ile Karacaören, Dolakçı ve Kümbet Köylerinde sürdürülmektedir. Diğer merkezlerde unutulmuş durumdadır (Res. 13).

Ham madde :

Kırşehir halılarında, yaklaşık Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar yün malzeme kullanılmış, bu tarihlerden sonra pamuk yaygınlaşmıştır; 1960 yıllarına kadar pamuk yalnızca çözgü ipi olarak değerlendirilmiş, bu yıllardan itibaren atkı (argaç) ipi yerine kullanılmaya da başlamıştır. Günümüzde ise, çözgü ve atkı ipleri pamuk, düğüm ipleri yündür. Tamamen yünden dokunan halılar da vardır. Genellikle çözgü ve atkı ipi 4 Nm. pamuk ipliğidir, 3 veya 5 kat yapıp bükülür. Atkı ipleri 2-3 kattır ve bükümsüz kullanılır.

Düğüm ipleri, genellikle, koyunun sırtından alınan yünden elde edilir : Yün önce el ile «didilip» içindeki pislikleri temizlenir. «Eğirme» sırasında, kola dolayabilmek için , yaklaşık 5 cm. çapında «tops» yapılır. Buna yörede «fitil» denir(4). Daha sonra çıkırık ile çok az bükülerek «eğrilir». Bu andaki durumuna yörede, «sümeç» ya da «sümek» adı verilir(5). Sonra ipler «gelep» denilen büyük yumaklar haline getirilir ve boyahanelere gönderilir veya evlerde boyanır.

(3) Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 15-24.

(4) Makina halıcılığında tanımımıza uyan, yaklaşık 5 cm. çapındaki yünlere «tops», aynı şekildeki pamuklara da «fitil» adı verilmektedir. Bu nedenle yazımızda teknik bir terim olan «tops» kelimesi kullanılmıştır.

(5) «Süme» veya «sümeç» Aksaray yöresi halıcılığında «fitil» ya da «söme» adıyla tanınır.

Boyaların eldesi ve boyama işlemi :

Kırşehir halılarında yaklaşık 1950 yıllarına kadar kök boya kullanılmıştır. Bu yıllardan sonra kök boya yerini sentetik boyalara bırakmıştır. Sentetik boyaların Kırşehir'de yaygınlaşmasından sonra, yaklaşık 1960 senelerine kadar yün ipler yalnızca kök boya ile, çözgüde kullanılan pamuk ipliği ise, genellikle sentetik boya ile boyanmıştır.

Yaşlı halı dokuyucularının verdikleri bilgilere göre, Kırşehir'de 1950 senelerinde, kök boya yörede yetişen bitkilerden elde edilmekteydi: Kırmızı, sarı, yeşil (cevizi renk-zeytuni yeşil), kahverengi (deve tüyü), gri, gülkurusu (turuncu), bej (kirli beyaz) ve siyah en çok tanınan renklerdi. Bu renklerin eldesinde kullanılan otlar ilkbahar mevsiminde toplanır, renklerine göre ayrılan küplere konur, üzerine su doldurulur ayrıca, her rengin içerisine, renklerin kalıcı olması için, bir «miktar sütleğen otu» ilave edilir ve ipler kaynatılmadan, bir iki sene süreyle küplerin içerisinde bekletilirdi. Daha sonra ipler küplerin içerisinden alınır, yere serilir, suyunu çektikten sonra yüksekçe biryere asılarak rüzgâr ve benzeri doğal olaylar karşısında bir iki sene daha tutularak, dokumaya hazır hale getirilirdi.

Kök boya ve eldesi :

Yine, yaşlıların ve eski halı ipi boyacılarının verdikleri bilgilere göre, 1950 senelerinde iplerin boyanmasında kullanılan bitkiler şunlardı ve boyaların eldesi aşağıda anlatıldığı şekilde yapılmaktaydı: **Kırmızı (Şekri renk):** Yörede yetişen kök boya (boya pürü) ve kaplumbağa (tosbağa) otu'ndan elde edilir: Bir avuç (koçam) kök boya 4-5 litre su içerisinde kaynatılacak şekilde hazırlanan karışım yarım saat süreyle kaynatılır. Daha sonra karışımın içerisine ipler konulur ve tekrar 1 veya 1,5 saat kaynatılır. Kırmızı renge dönüşen ip soğuk su ile durulanıp kurutulur. Eğer, karışım suyu içerisine bir çorba kaşığı şap atılır ve ip tekrar 1 veya 2 saat kaynatılırsa kırmızı renk kahverengi (deve tüyü) bir görünüm alır.

Bu karışım suyuna, çeşitli renk sentetik boyalar katılarak, istenilen renk tonları elde edilir. Renkler solmaz ve yıpranmaz.

Sarı : Su kenarlarında yetişen «karamık otu» (karamuk), sarı saman ve ceviz mantarı'ndan elde edilir: Karamık otu parçalandıktan sonra bir çorba kaşığı şap ile birlikte, yaklaşık 10 litre suda iki saat

kaynatılır. Karışım suyuna ip atılıp yeniden bir saat daha kaynatılır. Sarı bir renk ortaya çıkar. Kaynama süresi uzatıldığında sarı renk kanarya sarısına dönüşür. Çıkartılan ipler kurutulduktan sonra soğuk su ile durulanıp tekrar kurutulur.

Yeşil : Yeşil, zeytuni yeşil ve cevizi renk (cevizi yeşil) olmak üzere üç tonda elde edilir. Bu renklerin eldesinde ceviz yaprağı (kuru veya taze ceviz yaprağı) ve «cehri» denilen bitkiden yararlanılır. Bir demet ceviz yaprağı bir koçam (iki avuç dolusu) cehri şap ile birlikte, yaklaşık 10 litre su içerisinde kaynatılır. Karışım suyuna katılan ipler 2-3 saat süreyle yeniden kaynatılır. Çıkartıldıktan sonra gölgede kurutulup soğuk su ile durulanıp ve tekrar kurutulur. Eğer renk iyi çıkmamışsa, iplerin arasına yeniden ceviz yaprakları konulur ve tekrar iki üç saat kaynatılır.

Koyu yeşil elde edilmek istenirse, yeşil rengin karışım suyuna (flote) 4-5 gr. sentetik yeşil boya katılır ve bu karışım içerisindeki ipler yarım saat süreyle yeniden kaynatılır. Soğuduktan sonra çıkartılan ipler su ile durulanıp, gölgede kurutulur.

«Zeytuni yeşil» eldesinde ise, «flote» içerisine (yeşil rengin karışım suyu) mercimek tanesi büyüklüğünde sentetik yeşil boya katılıp 10-15 dakika daha kaynatılır, yeniden durulanıp kurutulur.

Kahverengi : Yörede, «deve tüyü rengi» adıyla da anılır. Yeşil ceviz kabuğundan, susuz toprakta yetişen bağ'ın üzüm çekirdeğinden (kıraç bağ'ın üzüm çekirdeği), soğan kabuğundan, hayvan pisliği (hayvan tersi) külü'nden ve kırmızı rengin (şekri) karışım suyu içerisine şap ilavesinden sonra 1-2 saat kaynatılması sonucu elde edilir.

Susuz yerde yetişen bağ'ın üzümü'nden elde edilen 2 kg.lık üzüm çekirdeği içerisine iki avuç (koçam) soğan kabuğu ve hayvan gübresi'nden elde edilen 250 gr. kül suyu, bir tatlı kaşığı şap ile birlikte 15 litre suda 2-3 saat kaynatılır. Karışım içerisine basılan ip 1 saat süreyle yeniden kaynatılır. Çıkartılan ipler durulanıp, gölgede kurutulur.

Gri : Ayçiçeği (çiğdem) ve yarpuz otu'ndan elde edilir. Yarpuz iki tatlı kaşığı şap ile birlikte 1-2 saat boyunca, karışım suyu sarı bir görünüm alıncaya kadar kaynatılır. Karışım suyu, el'in sıcaklığa dayanabileceği soğukluğa erişinceye kadar bekletilir. Bu suyun içerisine bir kahve kaşığı «şıplık» karıştırılır ve ipler karışım içerisine basılır. İp veya yünler karışım suyu içerisinde el ile oğuşturulur. Gri bir renk elde edilinceye kadar işleme devam edilir.

Bej rengi (Kırlı beyaz) : Soğan kabuğu ve «sergil otu»ndan elde edilir: İki demet «sergil otu» bir çorba kaşığı şap ile birlikte 10 litre su içerisinde bir saat süreyle kaynatılır. Karışım içerisindeki «sergil otları» seçilerek alınır ve geride kalan karışım suyuna ipler basılıp tekrar bir veya iki saat süreyle kaynatılır.

Turuncu : «Boya pürü» diye bilinen kök boya'dan elde edilir: Yörede kırmızı renge «şekri» denir. Şekri rengin elde edilmesinden sonra (bkz. şekri renk) ortaya çıkan «deve tüyü rengi» karışım suyuna 1-2 gr. turuncu sentetik boya katılıp, ipler karışım içerisine atılır. Bir süre kaynayan yün, karışım içerisinde el ile oğuşturularak çıkartılır. Soğuk su ile durulanıp kurutulur.

Siyah : Halk arasında «gara renk» ismiyle anılır. Ceviz yaprağı ve ayçiçeği'nden (çiğdem) elde edilir.

Sentetik boya ve eldesi :

Kırşehir'de sentetik boyalardan, 1950 yıllarına kadar, genellikle çözgü ipi olarak kullanılan pamuk ipliğinin boyanmasında faydalanılmıştır. Bu yıllardan sonra halının her yanı sentetik boya ile boyanmaya başlanmıştır. Çözgü iplerinin boyanmasında çoğunlukla, 2 kg. pamuk ipliği, 125-150 gr. tuz ve 20-25 gr. kırmızı renk pamuk boyası ölçü olarak alınır: Hazırlanan malzemeler, su dolu bir kazan içerisinde 15-20 dakika kaynatılıp, soğumaya bırakılır ve gölgede kurutulup, soğuk su ile durulanır ve yeniden kurutulurdu.

Yün iplerin sentetik boyalarla boyanması ise, aşağıda açıklandığı şekilde yapılmaktaydı :

Kırmızı renk (şekri) : İpler önce taze bağ yaprağı (sergil), elma yaprağı ve karamık otu'ndan birisiyle sentetik sarı boya ile kaynatılır: Yörede, ip'in adı geçen bitkilerden herhangi birisiyle kaynatılması sonucu ortaya çıkan karışım suyuna «gerger» denir. «Gergerleme»de daha çok taze bağ yaprağı (sergil) tercih edilir. Bağ yaprağının gergerlenmesinde kazan içerisine 2 kg. yün ve iki elin kavrayabileceği büyüklükte bir demet bağ yaprağı kat kat konur ve kazan yünün üzerini örtecek şekilde su ile doldurulur. Bunun da üzerine 20-25 gr. şap ilave edilir. Karışım 30-45 dakika süreyle, etrafına sarı renkli bir köpük saçınca kadar kaynatılır. Sonra, karışım içerisindeki yün ve bağ yaprakları çıkartılır, karışım suyu süzülür. Temizlenen suyun içerisine 90 gr. İ.G. ECHTROT A. V. markalı kırmızı renkli sentetik yün boyası ve leblebi tanesi büyüklüğündeki dövülerek ezilmiş İ. G.

METHYL VIOLETTE B. EXTRA STUCKE markalı mor boya atılır. Yün bu karışımla birlikte yeniden yarım saat kaynatılır. Soğutulan karışım içerisindeki ipler temiz su ile durulanıp gölgede kurutulur. İpler kırmızı bir görünüm alır.

Koyu vişne rengi (fesrengi) : Kırmızı rengin eldesi sonucu ortaya çıkan kırmızı renkli yün veya ipin içerisine **İ.G. METHYL VIOLETTE B. EXTRA STUCKE** markalı mor boya atılır ve karışım bu boya ile birlikte, yarım saat fazla süreyle yeniden kaynatılırsa, karışım koyu kırmızı (koyu vişne-fesrengi) renge dönüşür.

Pembe renk : Pembe rengin eldesinde ip «gerlenmez». Boyanacak yün ipler, 250 gr. yüne 10-12 gr. **İ.C.İ. RHODALAMİNE B.S.** marka pembe renkli yün boyası konulacak şekilde ayarlanır. Karışım içerisine, tatlı bir pembe renk eldesi için, pembe renkli boyanın 1/4 ü kadar, kırmızı renkli sentetik boya ve bir tatlı kaşığı tuz konulduktan sonra, içerisi su dolu bir kazan içerisinde 30 dakika kaynatılır. İpler durulanıp gölgede kurutulur.

Lacivert : Bağ yaprağı ile «sergilenen» (kaynatılan) ip, yarım kg. yün içerisine 2-3 gr. **İ.G. NACHTGUM EXTRA O.R. KRİST** markalı yeşil renk sentetik yün boyası ve 2-3 gr. **İ.G. METHYL VIOLETTE B. EXTRA STUCKE** markalı mor renkli sentetik yün boyası konulacak şekilde ayarlanıp, karışım içerisine 1-2 litre sirke karıştırılarak 30-40 dakika kaynatılır. Çıkarılan yün veya ipler soğuk su ile durulanıp, gölgede kurutulur.

Mavi (açık renk) : Lacivert rengin eldesinde ortaya çıkan karışım suyuna konulan ipler yarım saat süreyle yeniden kaynatılır. İpler mavi bir renge bürünür.

Sarı : Yaklaşık 250 gr. ağırlığındaki yün içerisine 10-15 gr. **İ.G. METANİL GELB K. 770** marka koyu sarı renkli sentetik yün boyası katılacak şekilde ayarlanır. Karışım içerisine bir tatlı kaşığı doğulerek ezilmiş şap ve bir kahve kaşığı tuz ve ipleri tamamen örtecek şekilde su ilave edildikten sonra 30 dakika kaynatılır. Bu süre sonunda sarı bir renk ortaya çıkar.

Yeşil (fıstıki yeşil) : Yine, yaklaşık 250 gr. lık yün içerisine 6-7 gr. ağırlığında koyu sarı renkli sentetik yün boyası içerisine leblebi büyüklüğünde yeşil sentetik yün boyası konulacak şekilde hazırlanarak bir kazan içerisine yerleştirilir. Bu karışım içerisine, yukarıdaki oranlar nisbetinde açık sarı renkli sentetik yün boyası ilave edilir ve

karşım erimeye bırakılır. Daha sonra boyanacak ipler bu karışımın içerisine atılır ve birlikte 30 dakika kaynatılır. Kaynama sırasında bir tatlı kaşığı tuz ilave edilir. Renk yeşil bir görünüm kazandığında indirilip durulanır ve gölgede kurutulur.

Siyah renk : İpler önce, kırmızı rengin eldesindeki gibi, sütleğen otu ile «gerlenir». Bir kg.lık yün içerisine 45-50 gr. İ.G. WOLLTİEF SCWAN marka sentetik yün boyası konulacak şekilde hazırlanır. Karışım su dolu bir kazan içerise konulup üzerine 1/2 litre sirke ilave edilir ve 30-45 dakika kaynatılır. Yünler sıcak sudan alındıktan sonra, ip soğuk su içerisinde siyah bir görünüm alıncaya kadar çalkalanır ve gölgede kurutulur.

Bugünkü Kırşehir halılarında daha çok sentetik boyalar kullanılmaktadır: İpler ya boyahanelerde modern usullerle boyanmakta veya, boyanmış fabrika ipliği tüketilmektedir. Boyahanelerde boyatılan ipler Kırşehir veya Niğde, Bor ve Uşak yöresindeki halı ipi üreten fabrikalardan temin edilmektedir. Bu arada, sözü edilen yöntemlerin dışında, kök boya ve sentetik boyayı karıştırarak iplerini evinde boyayan dokuyucular da mevcuttur.

Bugünkü Kırşehir halılarında kırmızı ve koyu kahverengi renkler hakimdir. Yeşil, mavi, sarı, yeşil ve mavi karışımı (boz), siyah, beyaz ve turuncu yardımcı renklerdir. Zemin rengi ise çoğunlukla kırmızıdır.

Dokumada kullanılan araçlar ve dokuma tekniği :

Kırşehir yöresinde iplerin «eğrilmesinde» ve çift büküm yapılmasında kirmen, iğ ve çıkırık'dan yararlanılır. 1950 Yıllarına kadar ahşap çıkırıklar kullanılmış, bu tarihten sonra modern çıkırıklar yaygınlaşmıştır (Res. 14).

Yörede dokuma tezgahına «ıstar» denir. 1960 Yıllarına kadar «seyyar tezgah» ile, «gömme ıstar» ismiyle tanınan, bir ucu tavana tutturulmuş, diğer ucu toprağa gömülü sabit tezgâhlar kullanılmıştır. Daha sonra da bugünkü modern tezgahlar yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte, halen seyyar tezgâh kullanan aileler de vardır.

Kırşehir ve yöresinde ıstara dik gerilen iplere «eriş» (arış), yan atılan iplere de «arageçki» (argaç) ismi verilir. Halılar Türk düğüm tekniği (Gördes) ile dokunmaktadır. Dokuma sırasında, «kirkıt, bıçak, makas ve tarak»dan yararlanılmaktadır.

KIRŞEHİR HALILARI

Kalite :

Kırşehir halılarında 1959 senesinde 10 x 10 cm. de 32 x 34 veya, 32 x 40 düğüm kullanıldığını, hav yüksekliğinin 8-12 mm. arasında değiştiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz (6). Türk Standartları Enstitüsü Raporlarından da, 1967 yıllarında üç ayrı kalitenin uygulandığını görüyoruz (7): I. Tipte, 10x10 cm. alanda 36x45 düğüm bulunmaktadır. Hav yüksekliği 5-6 mm. dir. II. Tipte, 40x50 düğüm mevcuttur ve hav yüksekliği 5-6 mm.dir. III. Tipte ise, 30 x 35 düğüm vardır ve hav yüksekliği 5-9 mm.dir.

1978-1980 Yıllarında yaptığımız araştırma sonunda, Kırşehir halılarında 10 x 10 cm. alanda, genellikle, 28 x 28 veya, 28 x 30 düğümün yer aldığını ve hav yüksekliğinin 1 cm. olduğunu saptadık. Ancak, günümüzde kalite, halk arasında «çile» sayısı ile belirlenmektedir. Çile, istara dik gerilen (çözü) 20 çift ipe verilen isimdir (20 x 2 : 40). Halıların büyüklük ve küçüklükleri çile sayısına göre belirlenir. Örneğin seccade halısı yedi çile ipten (40x7 : 280 çözgü ipi), sedir halıları sekiz-dokuz çile ipten dokunur .

Desen :

Kırşehir yöresinde halı desenine, «model» denir. Halı desenleri ezbere ya da daha önce dokunmuş halılara veya, sadece desenleri içeren küçük «model halılara» bakılarak dokunur. Milimetrik kağıtlara (ayna) çizilmiş desenler kullanılmaz.

Günümüzde, Kırşehir halı desenleri geometrik ve bitkisel karakterlidir. Figür, manzara ve sembolik motifler de görülür. Halının hangi bölümünde bulunursa bulunsun, desenin etrafı, siyah renkli ikinci bir kenar çizgisiyle çevrilir. Buna yörede «tilif» denir. «Tilifsiz» örnek çok azdır. Halının deseni tanımlanırken «tilifli» ya da «tilifsiz» olduğu belirtilir.

Bir Kırşehir halısında, yöresel deyimlerle, dıştan içe doğru, «dar kenar-dar su, enli kenar, sandık, köşe ve göbek» bölümleri yer alır. Dar kenar, «çatıkkaş, zikzaklı su» ismi verilen bitkisel karakterli, yıldız şekilli desenler ve bir ters bir düz yerleştirilmiş geometrik motiflerle süslenir: Çatıkkaş, zikzak çizgiler arasına bir ters bir düz yer-

(6) 1960 Yıllarındaki Kırşehir halı kalitesi için bkz. Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 17-18.

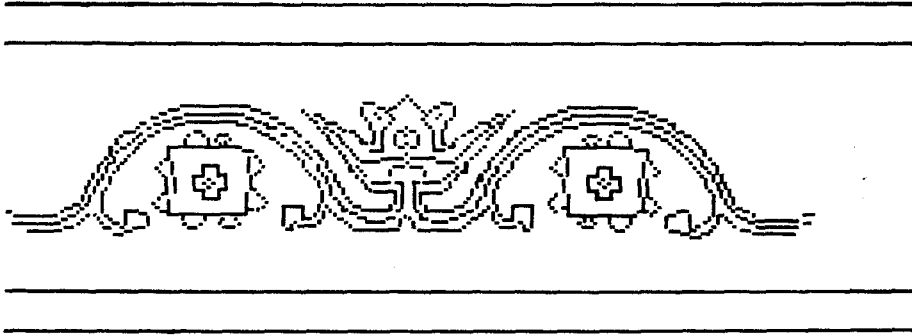
(7) Türk Standartları Enstitüsü El Dokusu Türk Halıları, Ankara, 1967, T.S. 43, UDK. 645. 12.

leştirilmiş, bir çiçek motifinin yinelenmesinden meydana gelir (Şek. 1), Zikzaklı su, yaprağa benzer, kıvrımlı bitkisel bir süslemedir (Res. 4) (Şek. 2).

«Enli kenar» çok çeşitli örneklerle süslenmektedir : «Leblebili su, bağbaşı -Hava başı-ocak başı, küpeli, gelin ağlatan, elmalı su, Türk Ocağı, kazan kulpu, deve tabanı» en çok kullanılan desenlerdir. Bunlardan «leblebili su, küpeli ve gelin ağlatan» desenleri bazen dar kenar üzerinde de görülürler.

«Leblebili su» küçük daire şekillidir. Leblebiye benzediği için bu isimle anılmaktadır. Desenin bir yanı başka diğer yanı başka renklidir (Şek. 3).

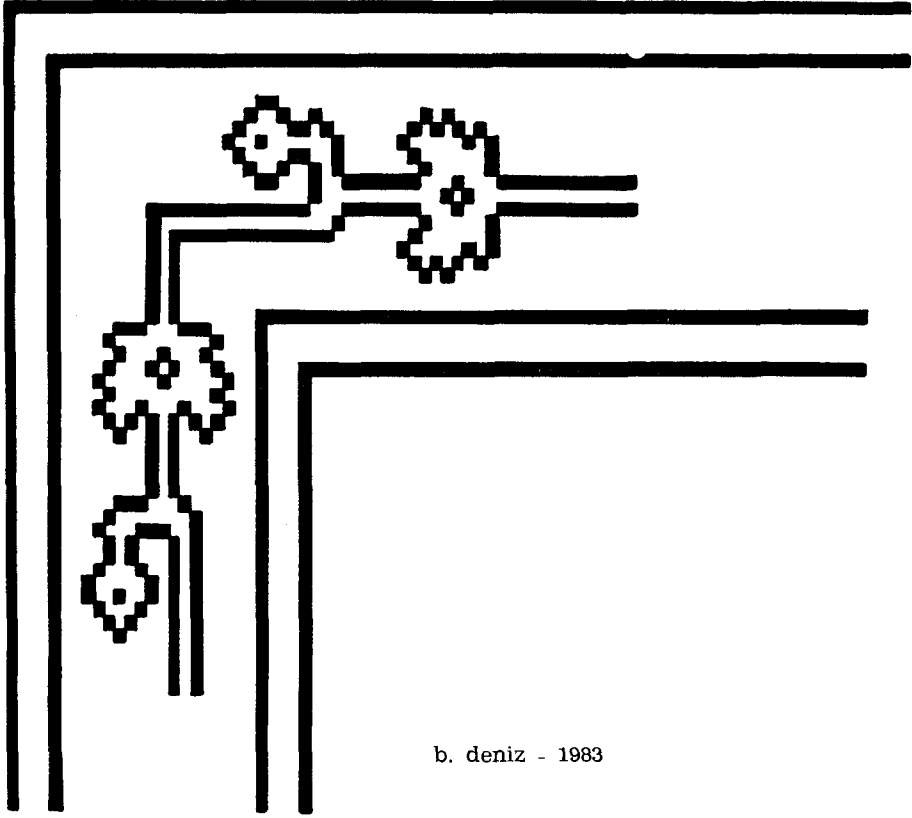
«Bağbaşı» deseni halk arasında, «Hava başı ve Ocak başı» adlarıyla da anılır. Dokuyucular, bitkisel karakterli bu desenin, «yöre-deki baş bağlama (fes bağlama) şeklinden geliştiğini söylemektedirler (Şek. 17).

b. deniz - 1982

Şek. 17— Kırşehir halısı - «enli kenar ve sandık» (bağbaşı-Hava başı) deseni.

«Küpeli» adı verilen desen, çiçek ve yaprakların şaşırtmalı olarak dizilmesinden meydana gelir. Yörede, «küpeli» adıyla tanınan saksı çiçekleri mevcuttur. Bu çiçeklere benzetilerek dokunmuştur (Şek.18).

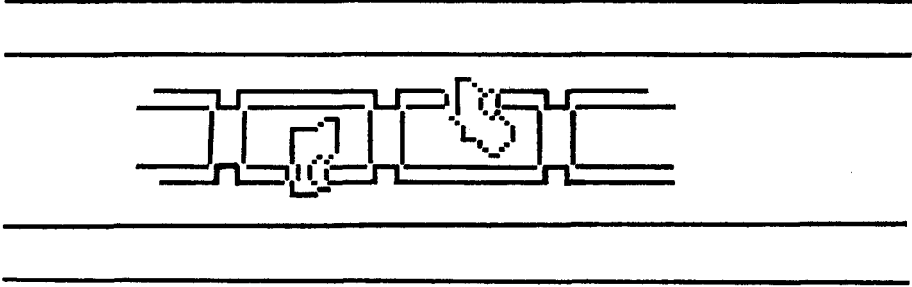

b. deniz - 1983

Şek. 18— Kırşehir halısı - «enli kenar» (küpelî) deseni.

«Gelin ağlatan» deseni bitkisel karakterli bir süslemedir. Çiçek desenlerinin sürekli yinelenmesinden meydana gelir. Dokuyucular, bu desenin «halı dokumasını bilmeyen bir yeni gelinin çektiği güçlük karşısında kendisini tutamayarak ağlaması ile ortaya çıktığını» söylemektedirler (Şek. 4).

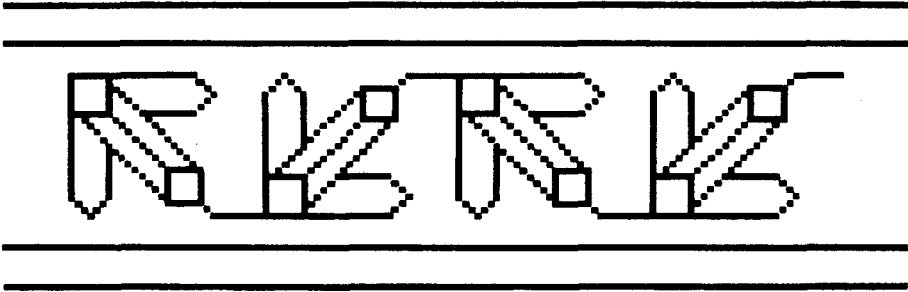
«Elmalı su» geometrik karakterlidir. Dikdörtgen şekilli süsleme içerisine yerleştirilmiş bir çiçek tanesinden meydana gelir (Şek 19).

b. deniz - 1983

Şek. 19— Kırşehir halısı - «enli kenar» (elmalı su) deseni.

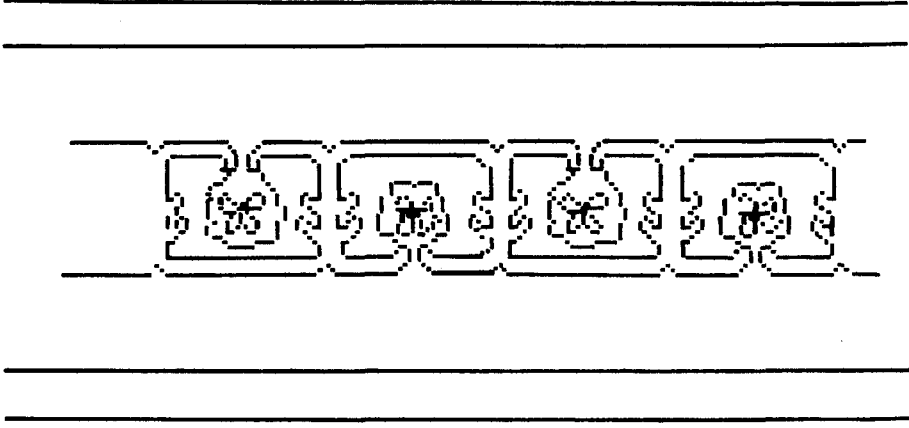
«Türk Ocağı» bir ters bir düz yerleştirilmiş çiçek ve yapraklardan meydana gelir. Bu desenin, «1940 yıllarında devrin Türk Ocağı isimli derneği tarafından verildiği ve zamanla yaygın hale geldiği» yöre halkınca ifade edilmektedir (Şek. 20).

b. deniz - 1983

Şek. 20— Kırşehir halısı - «enli kenar» (Türk Ocağı) deseni.

«Kazan kulpu», dikdörtgen şekilli yüzeylerin içerisine yerleştirilmiş çiçek desenlerinden meydana gelir. Yörede kullanılan kazanların kulpuna benzetildiğinden bu isimle anılmaktadır (Şek. 21).

b. deniz - 1982

Şek. 21— Kırşehir halısı - «enli kenar» (kazan kulpu) deseni.

«Deve tabanı», Kırşehir halılarının eski desenlerindendir. «Deve izi»ne benzediği için bu adla tanınmaktadır. Geometrik ve bitkisel desenlerin karışımından meydana gelen bir süslemeye sahiptir (Şek. 11).

Enli kenar, yukarıda sözü edilen desenler dışında, özellikle se-dir halısı ve saccadelerde, çok yapraklı çiçekler, çiçek demetleri (Şek. 5) ve ard arda dizilmiş iki yapraklı çiçeklerden oluşan desenlerle süslediği de görülür (Res. 4-6-10) (Şek. 11).

Sandık bölümü halının dar kenarlarında, halı merkezinin altında ve üstünde dikdörtgen çerçeveler halindedir. İçerisi ejder figürü, yörede «arapeli» ismiyle tanınan motif ve balığa benzer desenlerle süslenir (Res. 5-7-17) (Şek. 13-14-15).

Ejder figürü yörede basit bir süsleme gibi kabul edilir ve dokuyucular arasında, «model» adıyla anılır. Günümüz Kırşehir halıla-

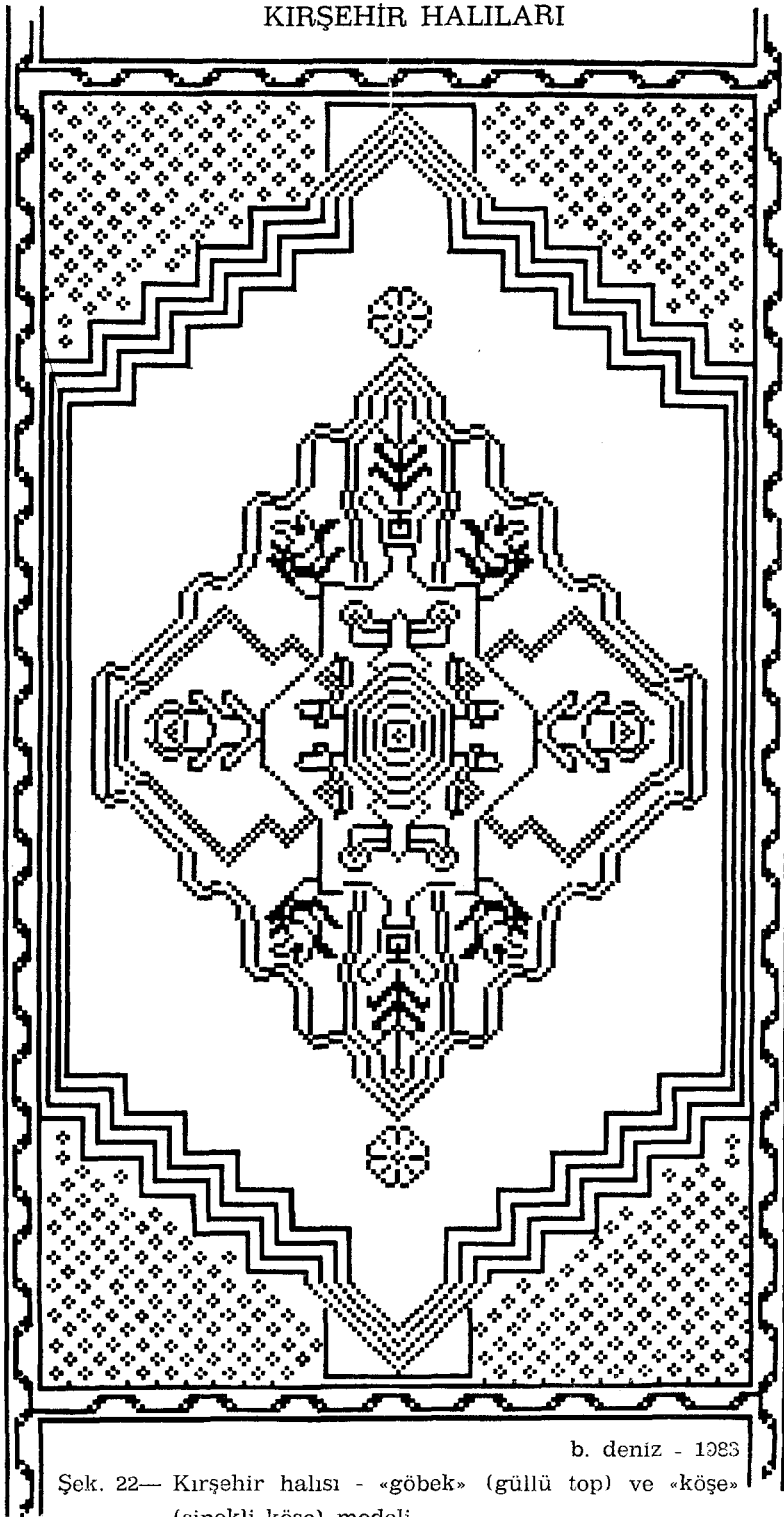
rında birkaç çeşit ejder figürü görülür: Birinci tip ejderler aynı sandık içerisinde, iki ayrı ejder halinde, iki yöne doğru uzanırken tasvir edilir. Halının yönüne göre baş aşağı sarkarlar. Ejderlerin kuyrukları, iki ejder arasında bir boğum yapar. Boğumun içerisi, Anadolu — Türk Halı Sanatında «elibeline» ismiyle anılan, insana benzer motiflerle süslenir. Boğumun dış yüzleri çengellerle kuşatılır. Ejderler genellikle çift buynuzlu veya kulaklı işlenir. Dudakları geriye doğru sarkık şekilde verilir. Çene altı çengel biçiminde kıvrılır (Res. 5) (Şek. 14). Aynı ejderler bazen çok şematize edilmiş şekilde de işlenebilir. Başları verilmeyen sadece boyunları işlenen örnekler de vardır. İkinci tip ejderler çok başlı, çok kollu, çok ayaklı ve şişman gövdelidir (Res. 6) (Şek. 15). Üçüncü tip ejderler ise, tek başlı ve şişman gövdelidir. Dili, yılan dili gibi, dışarı uzatılmış halde tasvir edilir (Res. 7) (Şek. 16).

«Arapeli» motifi yörede «el» adıyla da tanınır. Zikzak şekilli bir desenin bir altına bir üstüne yerleştirilen şaşırtmalı bitkisel desenler veya, sırt sırta vermiş iki kuşu andıran bir süslemedir. Kırşehir halılarında XVII—XVIII. yy.'dan beri kullanılmaktadır (Res. 2-17).

Balığa benzeyen, yatık (S) kıvrımlı süslemelerin ne olduğu belli değildir. Dokuyucular ve halıcılar arasında da belli bir ismi yoktur, sadece «model» adıyla tanınmaktadır (Res. 7) (Şek. 13).

Kırşehir halılarının köşeleri çoğunlukla, bitkisel süslemeler, sinek figürü ve sembolik motiflerle doldurulmaktadır: Bitkisel köşeler büyük boy halılarda, minder ve yastıklarda görülür. Köşenin halı göbeğine bakan yüzü girintili çıkıntılıdır. Bu bölümün içerisi halk arasında, «salkım söğüt» ismiyle bilinen bitkisel desenlerle süslenir. Minder köşeleri ise, çiçek demetleri veya çiçek taneleri ile bezenir (Res. 15). Köşeleri boş bırakılan örnekler de vardır (Res. 20).

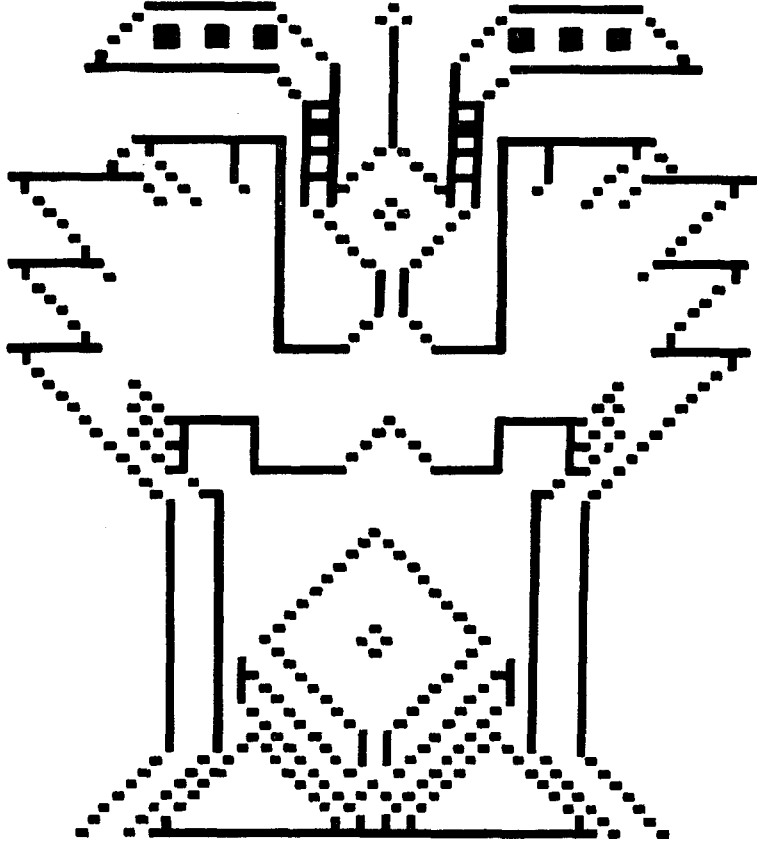
Sinek figürlü köşeler daha çok seccadelerde kullanılır. Halı köşesinin içerisi halk arasında, «sinek» diye bilinen beneklerle doldurulur. Halıda bu desene göre isim alır (Res. 5-17) (Şek. 22).

b. deniz - 1983

Şek. 22— Kırşehir halısı - «göbek» (güllü top) ve «köşe»
(sinekli köşe) modeli.

Sembolik motifli köşeler daha çok yastıklarda görülür. Daha ziyade halk arasında «el», «ayak» ismiyle tanınan motifler kullanılır: «El» motifi yörede «pençe» ve «bayrak» adlarıyla da tanınır. Yastığın her köşesine birer tane «el» motifi yerleştirilir. Görünüm bakımından insan eline veya, kartal figürüne benzeyen bu desenin üst kısmı girintili çıkıntılıdır. İçerisi bitkisel süslemelidir (Res. 19) (Şek. 23).

b. deniz - 1933

Şek. 23— Kırşehir ve Mucur halısı - «köşe» (el) motifi.

«Ayak» motifi halk arasında «kurt» ve «tarak» adlarıyla tanınır. Motif, insan ayağına benzetildiğinden, «ayak», toprak içerisinde-

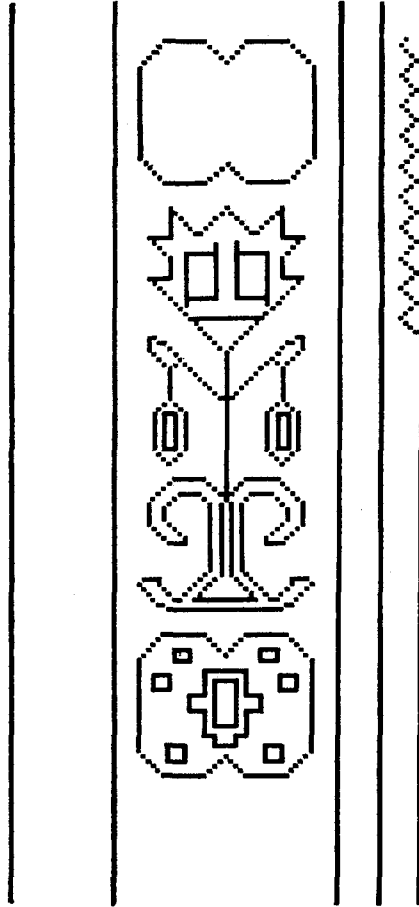
KIRŞEHİR HALILARI

de yaşayan kurt figürüne benzetildiğinden «kurt», saç tıraşına benzetildiği için de «tarak» isimleriyle bilinir. Geometrik karakterli bir süslemedir. Girintili çıkıntılı bir görünümü vardır (Res. 18).

Günümüz Kırşehir halılarının hemen her türünde göbek deseni kullanılır. Yörede, halı göbeğine «top» denir. Top, «müftü topu» ve «güllü top» adlarıyla anılan iki ayrı örnek gösterir : Müftü topu yanları basık, iki ucunda daralan bir görünüme sahiptir. Çoğu kere, göbeğin iki ucu koç başı şeklinde kıvrım yapar (Res. 20). Güllü top ise, merdiven şeklinde daralıp genişleyen bir göbek ve göbeğin iki yanındaki çiçek desenlerinden meydana gelmektedir (Res. 6-17) (Şek. 22). Her iki göbeğin içerisi, halk arasında «salkım söğüt» adıyla bilinen bitkisel desenlerle süslenmektedir. Geometrik desenli örnekler de mevcuttur (Res. 5-20).

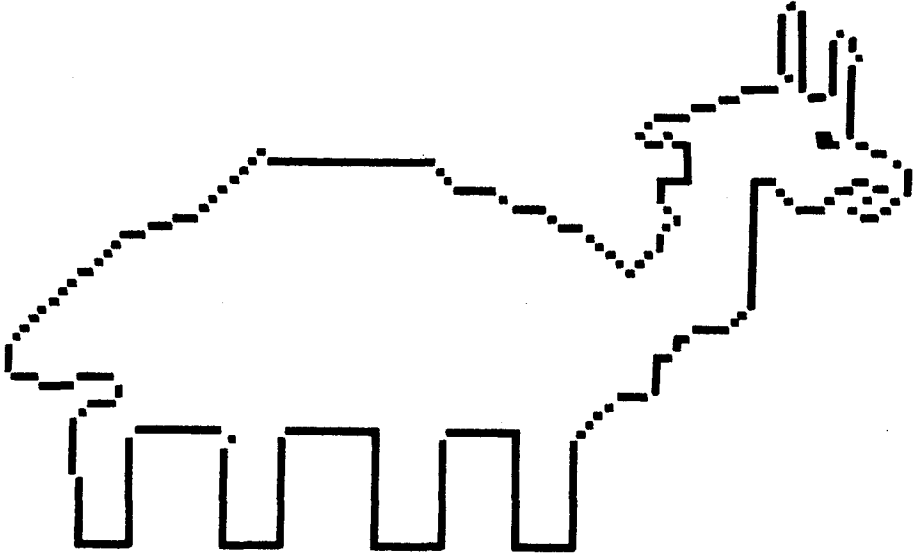
Kırşehir halılarının mihraplı örneklerinde mihrap tek veya çift yönlü verilir. Her iki mihrap türünde de mihrap merdiven halinde yükselir (Res. 4-5). Özellikle tek mihraplılarda, merdiven uçları belirli bir noktada kesişerek, «elibelinde» figürüne benzer bir motif meydana getirir. Çoğu kere, kesişen mihrap uçları çengel halinde işlenir. Çengeller hayvan figürüne benzer. Mihrabın içerisi boş bırakılır veya doldurulur: Tek mihraplı örneklerin içerisi genellikle boş tutulur. Sadece, mihrabın iç yüzlerinin kenarları, yan yana dizilmiş, uzun saplı çiçeklerle bezenir (Res. 4-7). Çift mihraplılarda ise, kandil, göbek, figür veya manzara tasvirleriyle süslenir (Res. 6-17). Halı tek veya, çift mihraplı da olsa, mihrabın üzerinde «kandilli su» deseni yer alır. Bu desen, özellikle, 1950 yıllarına kadar dokunan eski örneklerde daha fazla görülür. Mihrap üstü boşluğunu firiz halinde kuşatan «kandilli su» deseni geometrik ve bitkisel desenlerin karışımından meydana gelen bir süslemeye sahiptir (Res. 4).

Kırşehir halılarında insan ve hayvan figürleri de görülür: İnsan figürü şematize edilerek veya maske halinde ya da «elibelinde» figürüne benzer şekilde verilir (Res. 7) (Şek. 24). Hayvan figürleri içinde ejder, aslan, koyun, kedi, kuş, kartal, sinek ve tavuğa benzer figürler görülür. Simetrik yerleştirilen arslanlar poz veriyormuş gibi, kedi yatarken, koyun, kuş, kartal ve tavuk ayakta dururken tasvir edilir. Sinek figürü ise, küçük noktalar halinde işlenir (Res. 5-6-15-16-19) (Şek. 25-26).

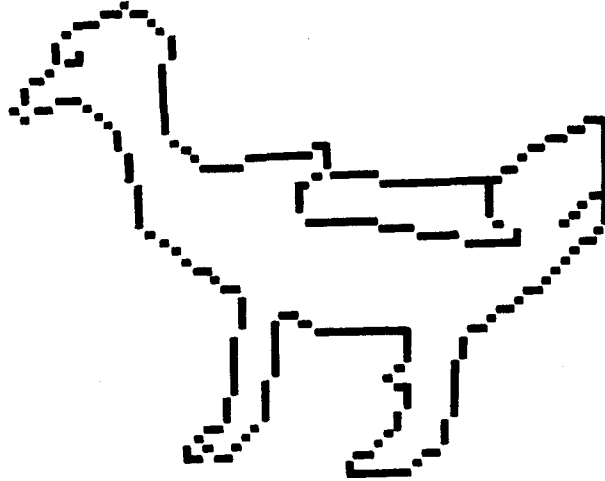
b. deniz - 1981

Şek. 24— Kırşehir halısı - «enli kenar» (insan figürü).

b. deniz - 1981

Şek. 25— Kırşehir halısı - hayvan figürü.

b. deniz - 1981

Şek. 26— Kırşehir halısı - hayvan figürü

Manzara, daha çok, sedir ve seccade halılarında işlenir: Halı yüzeyinde, üst üste yerleştirilmiş bahçe tasvirlerinde, yan yana dizilmiş üç veya dört ağaç ve bunlar arasındaki çatılı evler görülür. Manzaralar genellikle, bir bahçe duvarı veya kale ile çevrilir (Res. 8-9-10-11).

Günümüz Kırşehir halılarında yazı desenli örnekler de mevcuttur: Bu desen eski örneklerden esinlenilmiştir. Bu tür desenli halılarda yazı süsleyici ve kitabî bir özellik taşır. Bazen, halının yüzeyinde bir Türkiye Haritası, sancak tasviri veya para resmi de görülür (Res. 12).

Çeşit :

Kırşehir'de 1950 yıllarına kadar karyola halısı, sedir halısı, seccade, namazlık, minder ve yastık dokunmuştur. Günümüzde de aynı halı çeşitleri görülmekle birlikte, daha çok sedir halısı, seccade ve yastık dokunmaktadır. Diğer halı çeşitlerine ender olarak rastlanır.

Karyola halısı :

Halk arasında, «duvar halısı» ve «oda halısı» isimleriyle de anılır. Taban halısı tipindedir. Yere sermek veya duvara asmak için kullanılır. Genellikle 11-12 çile ipten dokunur. Çoğunlukla 2 m. 20 x 1 m. 40 — 2 m. 25 x 1 m. 50 veya 2 m. 75 x 1 m. 90 boyutlarındadır (Res. 15).

Karyola halısının dört yanına, ortadaki halıyı kuşatacak şekilde, sedir halısı veya seccade halısı serilir. Bu halıların hepsine «taban halısı» veya «orta halısı» denir. Ev düzenlemesinde karyola halısı yerine seccade halısı da serilebilir. Her iki halde de, ortadaki halıya «orta halısı» veya «meyane», kenardakilere de «kenar halısı» ya da «kenare» adı verilir.

Karyola halılarının desenleri genellikle göbeklidir. Geometrik desenli ve hayvan figürlü örnekleri de vardır. Bu tür halıların geniş suları, çoğunlukla, çiçek desenlidir. «Hava başı», «leblebili su» adlarıyla anılan desenler de görülür. Sandık bölümünde «arapeli» motifine sık rastlanır. Desen kenarlarında «tilif» bulunan örnekler daha çoktur.

Sedir halısı :

Sedir halıları yörede, «serendaz» ve «baş halı» isimleriyle tanı-

KIRŞEHİR HALILARI

nır. Sedir (makat) üzerine örtmek için kullanılır. Sekiz veya dokuz çile ipten dokunur. Genellikle 3 m. 50 x 1 m. 00 - 1 m. 20 ölçülerinde ve uzun havlıdır (Res. 8-10).

Sedir halılarının, eskiden «deve tabanı» ismi verilen desenlerle süslendiği» yaşlılarca ifade edilmektedir. İçlerinde geometrik desenli, kandil motifli ve manzaralı örnekler de mevcuttur. Günümüz sedir halıları çoğunlukla göbeklidir. Halı üzerinde, kilimlerdeki gibi, yan yana dizilmiş üç veya dört göbek bulunur. Desen kenarları tiliflidir. Tilifsiz örnekleri de vardır.

Seccade halısı :

En eski halı tiplerindendir. Üzerinde namaz kılmak veya duvara asmak için kullanılır. Genellikle yedi çile ipten dokunur. Çoğunlukla, 1 m. 75 x 1 m. 10 - 1 m. 70 veya 2 m. 00 x 1 m. 20 boyutlarındadır. Yaşlıların ifadesine göre, «seccade halıları 1950 yıllarından beri peş-peşe (birleşik)» dokunmaktadır. İki halı ucuca serildiğinde bir sedir halısı büyüklüğünü verir (Res. 7-17).

Seccade halıları genellikle, mihraplı ve göbeklidir. Mihraplı örnekler tek veya çift mihraplı oluşlarıyla birbirlerinden ayrılırlar: Tek mihraplılarda mihrap içerisi çoğunlukla, boş bırakılır. Aralarında kandil desenliler de vardır (Res. 4). Çift mihraplı halılar genellikle göbek deseni ile süslüdür. Göbeklerin kenarları tiliflidir. Mihrap köşeleri «sinek» adı verilen motiflerle bezenir. Bu tip seccadeler halk arasında, «sinekli» ismiyle anılır. Kenar bordürlerinde, «zikraklı su, çatıkkaş, çiçek ve Ladik gülü» denilen desenlere sık rastlanır. Sandık bölümünde de yörede, «arapeli» motifi adı verilen desenler ve ejder figürleri görülür (Res. 5-17).

Namazlık halısı :

Yörede «Namazlağı» adıyla da tanınır. Üzerinde namaz kılmak için, beş-altı çile ipten dokunur. Genellikle 1 m. 40 x 0 m. 80 boyutlarındadır. Desenleri seccade'ere benzer. Günümüzde, kilim tekniğinde dokunmuş örnekleri daha fazladır.

Yastık halısı :

Yastık halıları 4-4,5 çile ipten dokunur. Genellikle 1 m. 10 x 0 m. 45 - 1 m. 00 x 0 m. 50 - 0 m. 60 boyutlarındadır. Desenleri çoğunlukla, göbeklidir. Uzun kenar sularında, «çatıkkaş» adı verilen desenler, dar kenarları üzerinde de «ev»e benzeyen süslemeler sık görülür (Res. 18-19).

Kırşehir yastık halıları, desen açısından, dört ayrı tip gösterir: Bunlar, yöresel deyimlerle, «güllü yastık, ayaklı yastık, kindama yastığı ve Mucur yastığı»dır.

Güllü yastık :

Yastık ortası göbeklidir. Köşelerde çiçek taneleri veya çiçek demetleri bulunur. Bu nedenle de halk arasında, güllü yastık adıyla tanınır.

Ayaklı yastık :

Halk arasında, «hançerli yastık, taraklı yastık» isimleriyle de anılır. Yastık ortasında bir göbek vardır. Yastığın dört köşesinde «ayak» veya «hançer» ismi verilen motifler görülür (Res. 18).

Kindama yastığı :

Halının dört köşesinde ve ortasında gerçekçi bir şekilde işlenmiş çiçek demetleri yer alır. Köşelerde, bazen, «el» ismiyle tanınan motifler görülür.

Mucur yastığı :

Mucur'a özgü bir yastık çeşididir. Halı ortasında küçük bir göbek yer alır. Halının dört köşesinde «el» adıyla tanınan motifler bulunur (Res. 19).

Minder halısı :

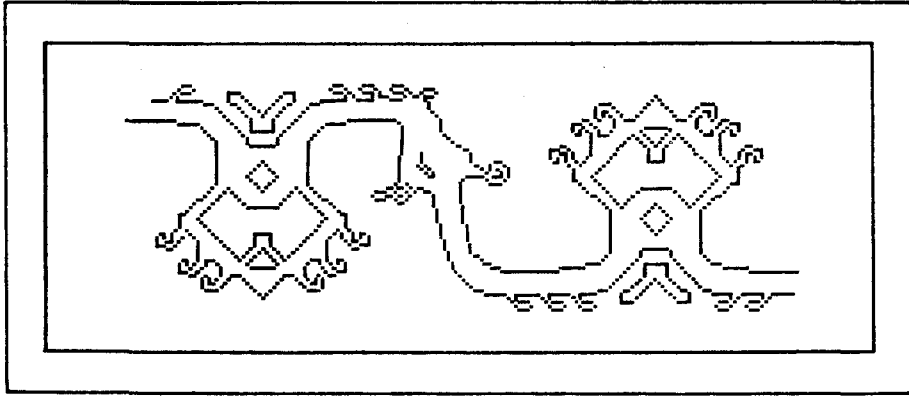
Minder halıları beş-altı çile ipten dokunur. Genellikle, «oturma» veya, «oda minderleri» ve «sandalye minderleri» isimleriyle anılan iki tipi görülür. Oturma minderleri 0 m. 70 x 0 m. 70 - 0 m. 80 x 0 m. 80 ölçülerindedir. (Res. 20). Sandalye minderleri yeni gelişmektedir. Çoğunlukla, 0 m. 40 x 0 m. 40 boyutlarındadır. Her iki minder tipinde de göbek desenleri yaygındır. Göbek içerisi bitkisel süslemelidir. Aralarında hayvan figürlü örnekler de vardır.

DEĞERLENDİRME :

Kırşehir halılarının XVII-XVIII. yy. örnekleri genellikle secce-de tipindedir. Yan yana üç bordürle çevrilen halılarda ortada bir mihrap yer alır. Mihrabın etrafı ince, dar şeritlerle kuşatılır. Mihrap tek veya çift yönlüdür. Mihrabın üzerinde, bazen de altında dik-dörtgen çerçeveler bulunur.

KIRŞEHİR HALILARI

Sözü edilen yüzyıla ait Kırşehir halılarının dar bördürü üzerindeki «gelin ağlatan» deseni ve geniş bordür üzerinde yer alan «arapeli» motifi, aynı tarihli Mucur halılarında da vardır(8). Mihrabın etrafını çeviren ince, dar şeritlere eski Gördes, Kula ve Avanos halılarında da rastlanır. Ancak, Gördes, Kula ve Avanos halılarının bu süslemeleri, sayı bakımından, Kırşehir halılarından daha fazladır (Res. 2). Yine, aynı tarihli Kırşehir halılarının mihrap üstü boşluğu ve mihrap üzerindeki dikdörtgen çerçevede bulunan kelebeğe benzer motifler Gördes halılarında da görülür (Şek. 8). Mihrabın altında ve üzerinde bulunan dikdörtgen çerçevelerde yer alan ejder figürlerinin benzerleri, yine aynı tarihli, Gördes ve Kula halılarında da mevcuttur (Şek. 10-27).

b. deniz - 1981

Şek. 27— Gördes halısı - «ayetlik» (ejder figürü), XVII - XVIII - XIX. yy.

Kırşehir halılarının XIX yy. örnekleri XVII—XVIII. yy. halılarına benzer: Bu yüzyıla ait halılar seccade, sedir halısı ve oda halısı tipindedir. Bu halılar, dar kenarları üzerindeki «gelin ağlatan»

(8) Mucur halılarının XVII.yy.a tarihlenen eski örnekleri için bkz. R.G. Hubel., *Ullstein Teppichbuch*, Berlin, 1977, s. 90-92.

R. Ettinghausen., *Ancien Carpets*, Jurselam, 1977, Katalog 8. G. Öney., «Architectural Decoration and The Minor Arts», *The Art and Architecture of Turkey*, Freiburg, Switzerland, 1980, s. 170-206, Carpets, 203-204, pl. 135.

K. Zipper., *Türkische Teppiche Ein Brevier*, Würzburg, 1972, s. 26-27.

ve «çiçek» desenleri, geniş kenar üzerinde de «deve tabanı, dört ke-
lebeğin oluşturduğu çiçek desenleri ve demet çiçeklerle» karakteris-
tiktir (Şek. 12). Dört tane kelebeğin meydana getirdiği çiçek desen-
lerinin benzerlerine aynı tarihli Konya ve Niğde yöresi halılarında,
günümüz Yahyalı ve Niğde çevresi halılarında da rastlanır. Aynı
motif bazen, üç kelekten oluşan bir çiçek şeklinde de işlenir. Dör-
düncü kelek bu çiçeğin sapı ve yaprakları haline getirilir. Bu özel-
lik, aynı tarihli Mucur ve Gördes halılarında da vardır(9).

XIX. yy. Halılarında mihrabın üzerinde veya içerisinde ibrik mo-
tifleri, mirabın üzerinde de «kandilli su» deseni yer alır. Bu desen-
lere aynı tarihli Mucur halılarında da rastlanır (Res. 3). Aynı yüz-
yıla ait halılarda, bu desenlerin dışında, insan figürü ve manzara da
görülür. Mihrap üzerindeki dikdörtgen çerçevelerin içerisinde de
«demet çiçek» desenleri veya ejder figürleri bulunur. Ejderler, XVII-
XVIII. yy. örneklerindeki gibi, yatık (S) şekillidir (Res. 3). Benzer
demet çiçekler ve ejder figürleri aynı tarihli Sivas halılarında da
mevcuttur(10).

Kırşehir halılarının XIX. yy. başlarına ait örnekleri daha önceki
devirlerin özelliklerini taşır. Bu yüzyılda manzara tasviri yaygınla-
şır. Özellikle sedir halıları üzerinde sık görülür. Aynı senelerde ya-
zılı ve kandilli örnekler çoğalır. Kandillerin üzerinde ev resimleri
çikkati çeker (Res. 8-12). Bu özellikler «günümüz halıları» adını ver-
diğimiz 1950 yıllarından bugüne kadar devamedegelmiştir.

Günümüz Kırşehir halılarının çözgü ve atkı ipi pamuk, düğüm
ipi yündür. Bugün daha çok hazır fabrika ipi tüketilmektedir. Kır-
şehir halılarında 1950 yıllarına kadar kök boya kullanılmış, bu ta-
rihten sonra sentetik boyalar yaygınlaşmıştır. Günümüzde iplerini
evlerde boyayan dokuyucular da mevcuttur. Fakat bu boyaların ço-
ğunluğunu sentetik boyalar oluşturmaktadır.

Yörede dokuma tezgâhına «ıstar» denir. Dokumada Türk düğüm
teknigi (Gördes düğümü) kullanılmaktadır. Halı kalitesi, halk ara-
sında «ıstara» gerilen ip sayısına göre belirlenir. Buna yörede «çi-
le» denir. Çile sayısı halıların büyüklük ve küçüklüğüne göre de-
ğişir.

(9) Bkz. J. İten Maritz., *Le Tapis Turc*, Freiburg, 1976, s. 312. E. Gans-Ruedin.,
Orientteppiche Des 19. Und Fruhen 20 Jahrhunderts, Freiburg, 1975, s.
58-59.

(10) Bu konuda bkz. J. İten Maritz., *Ay. Es.* s. 312-315.

KIRŞEHİR HALILARI

Halı desenleri yörede yetişen bitkilerden ve sosyal yaşantıdan esinlenerek geliştirilmiştir: Bitkisel ve geometrik süslemeler çoğunluktur. Figür, manzara ve sembolik motifler de görülür. Desenlerin kenarları «tilif» denilen kenar çizgileriyle çevrilir.

Kırşehir halılarının yöre ve İç Anadolu Bölgesi halıları arasındaki yeri :

Kırşehir halıları ham madde, boya, dokumada kullanılan araçlar ve desen açısından, yöre halıları içinde daha çok Mucur halılarına benzer: Mucur halılarında da çözgü ve atkı ipi pamuk, düğüm ipi yündür. İpler sentetik boyalarla boyanır. Dokuyucular arasında hazır, boyanmış fabrika ipliği tüketenler de vardır. Dokumada Türk düğümü kullanılır. İplerin eğrilmesi ve çift büküm yapılmasında kirmen, iğ ve çıkırıktan yararlanılır. Dokuma sırasında kirit, bıçak, tarak ve makas kullanılır. Desenler önceden dokunmuş veya özel hazırlanmış «model» halılara bakılarak veya, ezbere dokunur.

Mucur'da halı kalitesi çile sayısı ile belirtilir. Kalite bakımından Kırşehir halıları Mucur halılarından daha üstündür: Kırşehir halılarında 10 x 10 cm. de, genellikle, 28 x 28, 28 x 30 düğüm vardır ve hav yüksekliği 1 cm.'den azdır. Mucur halılarında ise, 10 x 10 cm. de 20 x 20 düğüm bulunur ve hav yüksekliği 1 cm.'den fazladır.

Mucur ve çevresinde, günümüzde, sadece yastık ve ender olarak sedir halısı dokunmaktadır. Aynı desenle, altı adet dokunan yastık halılarına yörede «takım yastık» ismi verilmekte ve takım halinde, «çeyizlik eşya» olarak satılmaktadır. Kırşehir'de ise, seccade, sedir halısı ve yastık dokunmaktadır.

Günümüz Kırşehir halıları İç Anadolu Bölgesi halılarıyla da benzerlikler gösterir: Kayseri ve Nevşehir yöresi halılarında da çözgü ve atkı ipi, genellikle pamuk, düğüm ipi yündür. Her tarafı yünden dokunan halılar da vardır. Konya ve Niğde yöresi halılarında ise, halının her yanı yündür. Araştırmalarımız sırasında pamuk iplikle dokunmuş örneklere rastlamadık.

İç Anadolu Bölgesi'ndeki halı merkezlerinde ip rengi, genellikle kök boyadan elde edilmektedir. Kök boya ve sentetik boya karışımı renkler de mevcuttur. Bu yörede, fabrika ipliği kullanan çok az sayıdaki dokuyucu dışında, günümüzde sentetik boyayı saf olarak uygulayan merkez yok denilecek kadar azdır.

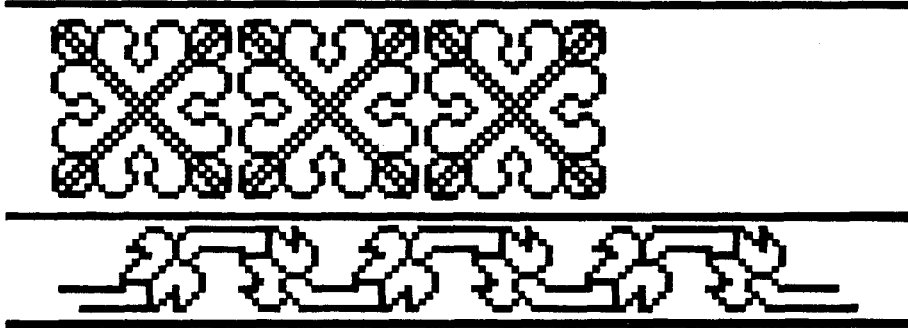
Kırşehir'de halı kalitesi «çile» sayısı ile belirlenir. Aynı

yöntem Mucur, Taşpınar, Arısamani, Melendiz (Niğde) ve Avanos halılarında da kullanılır. Kayseri yöresinde ise, ıstar üzerine yerleştirilen çözgü ipleri sayısına göre ayarlanır.

Kırşehir halıları şekil bakımından Sivas, Taşpınar, Avanos, Çamardı, Arısamani ve Yahyalı halılarına benzer: Sözü edilen merkezlerin hepsinde de halı iç içe üç veya dört bordürle çevrilir. Bunlardan ortadaki bordür geniş, diğerleri dardır. Halının kısa kenarları üzerinde birer tane dikdörtgen çerçeve bulunur. Halının ortasında bir göbek yer alır. Göbek, iki yönden, merdiven halinde yükselen mihraplarla kuşatılır. Mihrap köşeleri birer süsleme alanı meydana getirir. Bu bölümlere, halk arasında, «köşe» adı verilir.

Kırşehir halılarının desenleri yöre halılarıyla çok yakın benzerlikler gösterir: Kırşehir halılarının dar kenarları üzerindeki «çatıkkaş» deseni, çok küçük farklılıklarla, Mucur, Sivas, Kayseri, Yahyalı, Niğde, Arısamani, Taşpınar ve Konya çevresi halı merkezlerinde de kullanılmaktadır. Sözkonusu desen Sivas, Kayseri, Yahyalı ve Konya yöresinde «çiçek», Taşpınar, Arısamani ve Niğde çevresi halılarında da «çatıkkaş» ve «gülboncuk» isimleriyle tanınır (Şek. 1).

Kırşehir halılarının enli kenarları üzerinde görülen, «gelin ağlatan» deseni Sivas, Mucur ve Niğde yöresinde Bor, Melendiz ve Taşpınar halılarında da kullanılmaktadır. Kanımızca bu desen sözü edilen yörelerin ortak bir modelidir (Şek. 28). Yine, geniş kenar üzerindeki «demet çiçek» desenleri Sivas halılarıyla benzerlikler arz etmektedir (Şek. 5).

b. deniz - 1983

Şek. 28— Niğde (Melendiz Köyü) halısı - «dar ve enli kenar», (gelin ağlatan ve çiçek) deseni.

KIRŞEHİR HALILARI

Günümüz Kırşehir halılarında «çiçek» adıyla bilinen süslemeler Taşpınar halılarında da kullanılmaktadır. Peşpeşe dizilmiş, uzun saplı, yapraklı ve çiçekli işlenen bitkisel desen Taşpınar halılarında «Osmanlı ayak» veya «Ladik ayak» isimleriyle tanınmaktadır. Benzer süsleme XVII—XVIII. yy. Ladik halılarında da mevcuttur. Bizce bu desen Ladik halılarına özgüdür. Kırşehir halıları Taşpınar veya Ladik halılarından etkilenmiştir. Belki de, anılan yörelerde eskiden beri kullanılan bir süslemedir (Res. 15).

»Ladik gülü» adıyla anılan geniş su (enli kenar) deseni halıcılar arasında Ladik halılarına özgü bir desen olarak bilinir. Aynı desen Konya ve Aksaray yöresinin eski ve yeni halılarında, günümüz Kayseri halılarında da görülen bir süslemedir. Konya çevresine özgü bir desen izlenimini vermektedir (Res. 5).

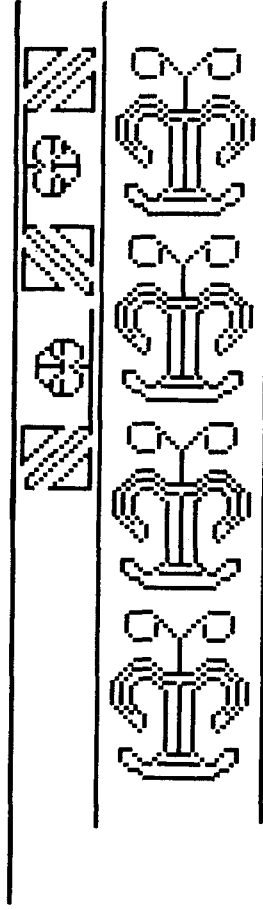
«Deve tabanı» ismiyle tanınan motif eski Taşpınar ve Konya yöresi halılarında da vardır. Bu motifin Kırşehir halılarına özgü olduğu söylenemez. Muhtemelen Kırşehir, Niğde ve Konya yöresinin ortak bir süslemesidir(11) (Şek. 11).

İç Anadolu Bölgesi halı merkezlerinin hemen hepsinde de göbek motifi kullanılır. Ancak, yöreler arasında desen farkı görülür. Kırşehir halılarının göbeği ise özgün bir karaktere sahiptir; yörede sadece Bor ve Mucur halılarının göbek deseni ile benzerlikler arzeder (Res. 5-6-7-17).

Eski Kırşehir halılarında maske halinde insan figürü kullanıldığını kaynaklardan öğreniyoruz(12). Günümüzde ise, daha çok kilimlerde görülen «elibeline» motifi yaygındır. Kırşehir halılarında kenar suyu olarak kullanılan insan figürü tek ya da çift başlı ve uzun boyunlu verilir (Res. 7) (Şek. 24). Benzer figürlere Taşpınar, Bor ve Kalecik (Ankara) halılarında da rastlanır (Şek. 29).

(11) Yazımız, mayıs-1982'de İstanbul'da, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesince düzenlenen, «Sanat Tarihi Seminer Çalışmaları» VI'de bildiri olarak sunulmuştur. Konuşma bitiminde sayın Prof. Dr. Şerare Yetkin, «deve tabanı isimli motifin benzerinin Osmanlı Saray Halıları'nda da bulunduğunu» söylemiştir. Kıymetli bilgileri için kendilerine teşekkür ederim.

(12) Bkz. E. Gans-Ruedin., *Le Tapis de L'Amateur*, Freiburg, 1975, s. 68.

b. deniz - 1981

Şek. 29— Taşpınar halısı - «ayak» (insan figürü).

Kırşehir halılarında en fazla görülen hayvan figürleri ejder, aslan, kedi, kartal, kuş ve sinek'tir. Ejder figürü İç Anadolu Bölgesi'nin de, Sivas ve Avanos halılarında da mevcuttur. Sözü edilen bu halılarda ejderler (S) kıvrımlar yaparak uzanır. Ancak, Kırşehir halılarının ejder figürleri daha gerçekçidir. Aslan ve kedi figürüne İç Anadolu Bölgesi'nin diğer halı merkezlerinde rastlanmaz (Res. 16).

(13) Bkz. Y. Durul., *Niğde Yörük Kilimleri*, İstanbul, 1974, s. 28.

KIRŞEHİR HALILARI

Kartal figürü Kırşehir halılarında, «pençe» (el) ismiyle bilinir. Motif ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, üsluplaştırılmış bir kartal figürüne benzediği görülür. Aynı motif Niğde yöresi kilimlerinde de kullanılmaktadır (13) (Res. 19) (Şek. 23).

Sinek figürü Kırşehir halılarının köşelerinde kullanılır. Benzer figür Konya yöresinin eski halılarında da vardır. Konya yöresi halılarında bugün de kullanılan bu figür Kırşehir halılarındaki kadar yaygın değildir. Kırşehir halılarının sinek figürü günümüzde Yahyalı halılarını da etkilemiştir. Kırşehir ve Konya yöresinde «sinekli halı» adıyla tanınan bu halılar Yahyalı'da «dabazlı halı» (insan vücudunda allerji sonunda beliren kırmızı benek) ismiyle anılmaktadır (Res. 17).

Manzaralı Kırşehir halıları yöreye özgü bir karakter taşır: Manzara tasviri özellikle sedir ve seccade halılarında kullanılır. Benzer desen Konya, Yahyalı, Niğde, Taşpınar, Çamardı, Maden halılarında da mevcuttur. Yahyalı, Taşpınar, Çamardı ve Maden halılarında manzara deseni yeni gelişmektedir. Kırşehir ve Konya yöresi manzaralı halıları bu merkezlere örneklik etmiştir (Res. 8-9-10-11).

«Arapeli» motifi Kırşehir yöresi halılarında çok görülmekle birlikte Sivas ve Aksaray çevresinin eski halılarında da vardır. Kırşehir'de «pençe» adıyla da anılan «el» motifi ise, Kırşehir yöresi halılarına özgüdür. «El» motifinin İç Anadolu Bölgesi halı merkezlerinde çok farklı çeşitleri mevcuttur. Örneğin Taşpınar halılarında üç dilimli, geometrik bir şemaya sahiptir (Res. 17).

Kırşehir halılarında «ayak, tarak, hançer, kurt» gibi isimlerle anılan motif Sivas, Konya, Obruk, Konya—Ereğli Karacadağ yöresi ve Aksaray çevresindeki halı merkezlerinde de görülür. Sözü edilen yörelerdeki desenler, Kırşehir halılarındaki gibi, küçük örnekler halindedir. Konya ve Aksaray yöresi halılarında ise, bir halı yüzeyini tamamen dolduracak büyüklükte işlenir. Bazen, köşeden köşeye çaprazlama olarak verilir. Halk arasında «hançer, kılıç» ya da «hançerli tin yarma» adlarıyla anılır. Bizce bu desen Kırşehir'e özgü değildir. Konya, Niğde, Aksaray ve Kırşehir yöresinin ortak bir modelidir (Res. 18).

Kırşehir yastık halılarında, halının dar kenarları üzerinde, kenar suyu olarak kullanılan «ev»e benzer desenler Aksaray'a bağlı Taşpınar, Yeşilova (Acem) halılarında, Konya, Karaman, Karapınar halılarında da vardır. Kanımızca bu desen sözü edilen yörelerin or-

tak bir modelidir. Aynı desen, halı tüccarları arasında «mezar» adıyla bilinirse de bizce, üsluplaştırılmış cami tasvirinden başka bir şey değildir (Res. 18-19).

Kırşehir'de «ayaklı yastık» veya «kındama yastığı» isimleriyle bilinen halıların desenleri Aksaray—Yeşilova (Acem) halılarıyla büyük bir benzerlik gösterir: Yeşilova halılarında, Kırşehir «ayaklı yastık»larındaki gibi, yastığın ortasında bir göbek, yastığın dört köşesinde de «ayak» veya «hançer» motifleri görülür. Yine, Kırşehir «kındama» yastığına benzer şekilde, halının dört köşesinde ve ortasında gerçekçi çiçekler bulunur (Res. 18).

Halılarda yazının desen olarak kullanılması yalnızca Kırşehir'e özgü değildir. İç Anadolu Bölgesi'nde Niğde, Taşpınar, Nevşehir, Kayseri ve Sivas halılarında da görülür. Özellikle Kayseri ve Sivas yöresinde para motifi veya Türkiye haritası desenli halı dokuma geleneği daha yaygındır (Res. 12).

Kırşehir halı çeşitleri de yöre ve İç Anadolu Bölgesi halılarıyla benzerlikler gösterir : Kırşehir'de taban halısı çok az dokunur. Karyola halıları taban halılarının yerini tutar. Ancak, yöre halı merkezlerinde bu tip halılar birbirinden farklıdır. Yöre merkezlerinde Kırşehir'in karyola halısı tipindeki örnekler «kelle halısı» adıyla tanınır. Sedir halıları tüm çevre illerde dokunur. Ancak, Kırşehir sedir halıları renk, desen ve boylarıyla, İç Anadolu Bölgesi'nde, daha çok Mucur ve Bor sedir halılarına benzer.

İç Anadolu Bölgesi halı merkezlerinde seccade ve namazlık halısı birbirinden ayrı iki halı tipi olarak dokunur. Bu özellik Kırşehir halılarında da vardır: Seccade, somya halısı ölçülerine yakın büyüklüktedir. Namazlık halıları daha küçüktür ve seccade halısı gibi, yere serilmez. Sadece namaz kılmak için kullanılır.

Sandalye minderi isimli halılar Kırşehir'de yeni ortaya çıkmıştır. Günümüzde İç Anadolu Bölgesi'nin tüm halı merkezlerinde dokunmaktadır.

Kırşehir halılarının Anadolu Halı Sanatı içindeki yeri :

Kırşehir halıları Anadolu — Türk halı Sanatı içinde de önemli bir yere sahiptir: Günümüzde Yağcıbedir, Kozak, Döşemealtı, Milas gibi halı merkezlerinde halının ham maddesi yündür. Sözkonusu merkezlerde ip evlerde, kirmen veya iğ ile eğrilerek elde edilmektedir. Bununla birlikte, Kırşehir'de olduğu gibi, pamuk ip kullanan mer-

KIRŞEHİR HALILARI

kezler de vardır. Örneğin Demirci, Gördes, Isparta gibi halı merkezlerinde çözgü ve atkı ipi pamuk, düğüm ipleri yündür. Demirci yöresinde çözgü ve atkı ipinde pamuk, düğüm ipinde sentetik yün (elyaf) kullanan dokuyucular da mevcuttur.

Yakın zamanlara kadar Anadolu'da tüm halı merkezlerinde iplerin rengi, Kırşehir'deki gibi, kök boyadan elde edilmekteydi. Günümüzde, Doğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Ege Bölgesi'ndeki bazı halı merkezleri bu geleneği sürdürmekteyse de, tüm Anadolu'da kök boya ve sentetik boyayı karıştırarak uygulama yaygın hale gelmiştir. Gördes, Kula, Demirci, Isparta yöresinde ise, sentetik boya daha fazla kullanılmaktadır.

Halı tezgâhı Anadolu'nun her yöresinde, «ıstar» veya «hana» adıyla bilinmektedir. Dokumada, Isparta, Gördes ve Kula'nın bazı yörelerinde ve Kayseri floş halıları dışında, tüm halı merkezlerinde Türk düğüm tekniği (Gördes) kullanılmaktadır. Adı geçen merkezlerden Isparta yöresinde hem «hekim düğümü» hem de «sine» (İran) düğümü, Gördes ve Kula çevresinde Türk ve İran düğümü, Kayseri floş halılarında ise yalnızca «sine düğümü» uygulanmaktadır. Halı dokumada kullanılan aletler de, isim değişikliği dışında, bütün yörelerde birbirine benzemektedir.

Anadolu'da halı kalitesi yörelere göre farklılık gösterir ve kalite halk arasında değişik isimlerle adlandırılır. Sözgelimi Isparta ve Kula çevresinde kalite «urup» ile tayin edilir. Kula'da ikinci bir kalite belirleme şekli «sıyrdım»dır. Milâs yöresinde de 10 x 10 cm.'ye yerleştirilen çözgü ipi sayısı ile ölçülür.

Kırşehir halılarının dar kenarları üzerinde bulunan «çatıkkaş» ve «zikzaklı su» deseni, çok küçük farklılıklarla, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kars yöresi halılarında, Ege Bölgesi halılarında ve Isparta halılarında da mevcuttur. Geniş bordür üzerinde yer alan «deve tabanı» deseninin benzerleri ise, Ege Bölgesi'nde Yunt dağı (Bergama) ve Karakeçili (Balıkesir) halılarında görülür (Şek. 10-21). Geniş kenar üzerindeki «demet çiçek» desenleri ve «kelebek» figürleri eski ve yeni Sivas halılarında, dar ve geniş kenar üzerinde kullanılan «gelin ağlatan» deseninin benzerleri eski Kula ve eski ve yeni Sivas halılarında da vardır. «Kelebek» figürlerinin benzerlerine yine, Ege Bölgesi halı merkezlerinde sık rastlanır. Halk arasında bu desenler «kozak (palamut), meşe veya kestane yaprağına» benzetilir ve bu isimlerle anılır.

Anadolu—Türk halılarında insan figürüne, elibelinde motifi hariç çok az rastlanır. Kula yöresinde, yeni dokunan halılarda, yelek (kazak) üzerine yapılan çocuk figürlerine benzer insan tasvirlerine rastlanırsa da bunları geleneksel bir motif ya da bir gelişme olarak kabul etmek mümkün değildir.

Hayvan figürü Anadolu halılarında sık görülen bir motiftir(14). Kırşehir halılarında en fazla karşılaşılan hayvan figürü ejderdir. Orta Asya—Türk Sanatı'nda, «bereket, bolluk, sağlık, şifa» sembolü olan Çin kökenli bu figür Selçuklularla birlikte Anadolu'ya gelmiş, Anadolu—Selçuklu Sanatı'nda, yine aynı sembolik anlamlarla çini, alçı, taş, maden üzerine işlenmiştir. Konya Köşkü (1219) ve Konya Kubadabad Sarayı (1236) çinilerinde ve alçı süslemelerinde bol sayıda örnekleri mevcuttur(15).

Ejder figürü Anadolu'da Gördes, Kula ve Milas halılarında da görülür: Eski Gördes ve Kula halılarında, eski ve geç devir Kırşehir halılarındaki gibi, halının kısa kenarları üzerinde, dikdörtgen çerçeveler içerisinde yer alır ve yatay (S) şekilli kıvrımlar yaparak uzanır (Şek. 27). XIX—XX. yy.'larda Gördes ve Kula halısı ejder figürleri yeni bir tipe bürünür. Gördes halısı ejderleri dikdörtgen çerçeveler içerisinde dışarı taşar, halı iç zemininde, mihraba doğru (V) şeklinde uzanan, gayet üsluplaştırılmış, çift başlı iki ejder halinde tasvir edilir. Kula halısı ejderleri ise, Gördes halılarındaki gibi, halı zeminine taşar, halı göbeğinin dar yüzlerinin iki tarafında, iki yöne doğru yay biçiminde uzanmış, çift başlı iki ejder halinde verilir. Ejderlerin başları yılan şeklinde işlenir. Ayrıca, her yılan ba-

(14) K. Erdmann (Çev. H. Taner). *Der Türkische Teppich Des 15. Jahrhunderts* (15. Asır Türk Halısı), İstanbul, 1957, s. 101'de «hayvan figürlü halıların ilk örneklerinin Batı Anadolu'da» yapıldığını, söyler. Aynı konuda Ş. Yetkin., *Türk Halı Sanatı*, İstanbul, 1974, s. 40'da «hayvan figürlü halıların Konya ve civarında yani İç Anadolu Bölgesi'nde ortaya çıkmış olabileceğini» ifade eder. O. Aslanapa., «Ein Anatolischer Tierteppich Vom Ende Des 15. Jahrhunderts», *Beitrage Zur Kunstgeschichte Asians in Memorian Ernst Diez*, İstanbul, 1963, s. 173-181.

(15) Ejder figürünün kökeni, sembolik anlamları ve yapıldığı malzemeler konusunda geniş bilgi için bkz. G. Öney., «Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri», *Be'leten*, C. XXXIII, s. 130, (1969), s. 171-216. G. İnal., «Susuz Han'daki Ejderli Kabartmanın Asya Kültür Çevresi İçindeki Yeri», *Sanat Tarihi Yıllığı*, s. 4, (1970-71), 1971, s. 153-184.

KIRŞEHİR HALILARI

şının üzerinde, ikinci bir baş gibi görünen, birer lâle motifi bulunur. Aynı yüzyıllara ait Milas halısı ejderleri gerçek bir yılan figürünü andırır. Tek başlı yılan, halı merkezinde, mihrap yönüne doğru (S) şeklinde kıvrımlar yaparak ilerler halde resmedilir(16).

Aslan figürü, Milas ve Kars çevresinde dokunan halılarda da mevcuttur. Aynı figür Erzurum, Erzincan yöresinde dokunan kilimler üzerinde de görülür. Aslan, Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi, Kırşehir'de de dini bir atmosfer içinde sunulur. Ayrıca, kuvvet ve kudret sembolü olarak da bilinir(17).

Kırşehir halılarında 1950 yıllarında yaygın olarak kullanılan koyun ve kedi figürünün günümüz Kırşehir halılarında örnekleri yoktur: Ne koyun ne de kedi, Anadolu—Türk halılarında da yaygın bir motif değildir. Ancak, Anadolu—Türk Sanatı'nda, mezar şeklinde, çok sayıda koyun figürü örneği mevcuttur. Türklerde, Orta Asya—Türk Sanatı'ndan beri süregelen böyle bir geleneğin halı sanatına da etki edebileceği gözden ırak tutulmamalıdır(18) (Şek. 25).

Kedi figürünün Kırşehir halılarında işlenmesi çok ilginçtir. Hanga sembolik anlamda kullanıldığı da belli değildir: Evcil bir hayvan olduğu için işlendiğini düşünmek mümkünse de, halk arasındaki bazı inanışlardan kaynaklanabileceği de akla gelmektedir(19) (Res. 16).

(16) Yılan figürlü Milas halıları hk. bkz. S. Tansuğ., «Yılanlı Halının Hikayesi», *Türkiyemiz*, s. 3, 1971, s. 42-43.

(17) Bkz. Neriman Görgünay., «Bardız Kilimleri», II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, c. V. (1983), s. 89-101. Aslan figürü ve ifade ettiği anlamlar hk. bkz. G. Öney., «Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü», *Anadolu (Anatolia)*, S. XIII, (1969), s. 61-67. S. Ögel., «Selçuklu Sanatında Çift Gövdeli Aslan Figürü», *Belleten*, C. XXVI, s. 101, (1962), s. 529-534.

(18) Koyun figürlü mezar taşları hk. bkz. H.Z. Koşay., «Doğu Anadolu Mezarlıklarındaki Koç ve Koyun Heykelleri», *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi 1959*, Ankara, 1962, s. 256-257. H.Tanyu., *Türklerde Taşla İlgili İnanışlar*, Ankara, 1968, s. 95. B. Karamağaralı., *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara, 1972, s. 26-30. R. Efendi., *Azerbeycan Dekoratif Tatbiki Sanatları*, Baku, 1976.

(19) Halk arasında, «kedi köpekten daha nankör bir hayvan sayılır; kedinin istediği yerde karnını doyurabileceği ama, köpeğin aç kalabileceği» kabul edilir. Başka bir inanca göre de «...peygamberlerden bir tanesi paltosu ile otururken bir kedi peygamberin paltosunun kenarına yavrulmuş, ayağa kalkmak isteyen peygamber, kedinin yavrularını incitmemek için paltosu-

Kırşehir halılarında kuş figürleri içinde en çok, «güvercin ve kumru» görülür. Dokuyucular tarafından, «sevilen bir kuş cinsi olduğu için» dokunduğu söylenilen bu figürlerin benzerlerine Niğde —Çamardı halılarında rastlanırsa da, Anadolu'da fazla örneği yoktur. Ancak, değişik kuş çeşitleri mevcuttur (Res. 16).

Kırşehir halılarında «sinek» adıyla bilinen figür, Ege Bölgesi'nde Gördes ve Kula halılarında da görülür. Halıcılar ve halk arasında, «sinekli Gördes» ve «sinekli Kula» isimleriyle anılan bu halılar genellikle seccade büyüklüğündedir. Sinek figürleri, Kırşehir halılarındaki gibi, halının köşelerinde (bucak) ve göbek (göl) çevresinde, içerisinde yer alır. Halı zemini açık, figürler koyu renklidir (Res. 17).

«Arapeli» motifi Milas, Dazkırı (Afyon) ve Kozak (Bergama) halılarında da mevcuttur. Her merkezde de ayrı isimlerle anılır. Sözgelimi, Milas yöresinde «eli koynunda» adıyla tanınır. Adı geçen merkezlerde daha çok kenar suyu üzerinde görülen bu motif Kırşehir halılarında kenar suyunda ve sandık bölümünde kullanılmaktadır (Res. 17).

Kırşehir halılarında «pençe» ismiyle anılan «el» motifi görünüm bakımından kartal figürüne ve avuç içine benzer. Anadolu halılarında ise, el motifi çok farklı şekillerde tasvir edilir. Özellikle Kars halılarında gerçekçi bir görünüme sahiptir. Parmakları açık bir el şeklinde işlenen motif, halının dört köşesine birer tane gelecek şekilde yerleştirilir. Anadolu halk sanatında, «Fatma anamızın elini» (Pençe-i Ali Aba) simgeleyen veya, bir savunma (nazar), uğur işareti olarak kabul edilen (20), tarikatlarda da dini inanışları belirten bu motif Kırşehir halılarında da aynı anlamlarda kullanılmış olmalıdır (Res. 19).

«Tarak, ayak» gibi isimlerle anılan motiflerin benzerlerine Kahramanmaraş, Sivas, Kula ve Gördes yöresi halılarında da rastlanır. Anılan yöre halılarında, Kırşehir halılarındaki gibi, halı köşelerinde işlenen benzer desenler daha basit ve farklı görünümlere sahiptir.

Kırşehir halılarında sandık bölümünün içerisinde süsleyen «ba-

nun kedi yavrularının yattığı bölümünü kesmiştir» bu nedenle de kedi halk arasında sevilir.

(20) M. Aksel., *Anadolu Halk Resimleri*, İstanbul, 1960, s. 61.

KIRŞEHİR HALILARI

lığa benzer» desenlere eski Kula halılarında da rastlanır. Kula'da, günümüzde dokuyucular arasında, «deve» ismiyle tanınan bu motif halının «ayetlik» bölümünde veya kenar suyunda kullanılmaktadır. Bu motifin benzerlerine günümüzde Isparta halılarında da rastlanmaktadır (Res. 7).

Anadolu'da manzaralı halılar daha çok eski Kula, eski ve günümüz Konya yöresi halılarında, günümüz Kayseri, Niğde, Çamardı, Maden, Yahyalı ve Taşpınar halılarında görülür(21) (Res. 8-10). Anılan yöre halılarında Kırşehir manzaralı halıları gibi, genellikle bahçeli ev tasvirleri işlenir. Ancak, sözü edilen halılarla Kırşehir manzaralı halıları arasında üslup açısından bazı farklılıklar da görülür: Kula halılarının XVIII—XIX. yy.'lara tarihlenebilecek manzara tasvirli örnekleri genellikle seccade tipindedir. Kırşehir halılarının aynı tarihli ve günümüz örnekleri ise, sedir halısı ve seccade şeklindedir. Kula halılarının manzara tasvirlerinde yan yana yerleştirilmiş çatılı evler ve bu evler arasındaki selvi ağaçları görülür. Bu tasvirler, Kırşehir halılarındaki gibi, halının merkezinde işlenir. Tasvirlerin etrafı, Kırşehir halılarına benzer şekilde, bahçe duvarı niteliğindeki bordürle çevrilmez. Manzara serbest olarak verilir. Bazen manzara tüm halı yüzeyini doldurur. Manzaralı Kula halılarını Kırşehir manzaralı halılardan ayıran diğer bir özellik Kula halısı tasvirlerinin bazen, mihraptan halı zeminine uzanan çiçek demetleriyle veya çiçekli bir sütunce ile ikiye bölünmesi, her bölümün içerisine simetrik iki manzara yerleştirilmesidir. Günümüz Kula halılarında ise manzara tasviri bulunmaz.

Konya halılarının XVIII. yy.'a tarihlenebilecek tasvirli örnekleri genellikle seccade tipindedir. Tasvirlerde sadece ağaç resimleri görülür. Zeminde ve bordür üzerinde yer alan ağaçlar yan yana dizil-

(21) Manzaralı halılar, özellikle yabancı kaynaklarda, «mezarlıklı halı» ismiyle tanınır. Bu tasvirlerin «mezarlık» değil, manzara olduğu, «mezarlıklı halı» teriminin yanlış kullanıldığı sayın Prof. Dr. Rüçhan Arık tarafından belirtilmiştir. Biz de, sayın Prof. Dr. Rüçhan Arık'ın görüşlerine katılıyoruz. Bu konuda ve manzaralı halılar hakkında açıklayıcı bilgi için bkz. R. Arık, «Turkish Landscape Carpets», *Halı* (The International Journal of Oriental Carpets and Textiles), Vol. I, No: 2, summer 1978, s. 123-127. R. Arık, «Manzaralı Halılar», *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. V, (1983), s. 23-30. S. Gönenç, «Halıda Resim», *Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi*, Halı Semineri Özel Sayısı, C. V, (1965), s. 49-52, s. 29-30.

miş halde işlenir. XIX. Yüzyıl Konya yöresi tasvirli halılarında, daha çok ev resimleri bulunur. Evler, aynı tarihli Kula halılarındaki gibi, halının orta yerinden ince bir şeritle ikiye ayrılır. Her bölümün içersine üst üste simetrik olarak yerleştirilmiş evler işlenir.

Günümüz Konya yöresi manzaralı halıları genellikle seccade tipindedir. Manzara tasvirleri, özellikle Sille, Kavak ve Cihanbeyli çevresinde, halının geniş bordürü üzerinde verilir: Halı iç zemininde çoğunlukla üsluplaştırılmış çifte minareli bir cami ve mihraptan camiye doğru sarkan bir kandil tasvir edilir. Bazen, sadece mihraptan sarkan bir kandil görülür. Geniş kenar bordürü üzerindeki manzarada önü bahçe duvarıyla çevrilmiş evler, çifte minareli cami resimleri ve bunlar arasındaki ağaçlar işlenir. Manzaralardaki ev ve camiler eğri büğrü çatılarıyla hayali evleri, bazen de Orta Asya—Türk Mimarisi'nin soğan kubbeli yapılarını andırır. Ağaçlar Kula halılarındaki gibi, selvi şeklinde değil, Konya yöresinde yetişen söğüt ağaçları gibi yuvarlak gövdelidir.

Niğde, Maden, Çamardı, Yahyalı ve Taşpınar halılarının manzara tasvirli örnekleri XIX. yy. sonlarından beri görülmektedir. 1950 yıllarından itibaren de yaygınlaşmıştır. Sözü edilen yörelerdeki halı tasvirlerinin stil özellikleri Konya çevresi manzaralı halılarının tasvirlerine benzer: Niğde, Çamardı ve Maden yöresi manzaralı halılarında, ana şema değişmemekle birlikte, birkaç çeşit manzara görülür. Birinci tipte halı yüzeyinde çifte minareli bir cami, kenar bordürlerinde bahçe ile çevrili evler ve bunlar arasındaki ağaçlar resmedilir. İkinci tipte halının zemininde simetrik işlenmiş çok katlı kale tasvirleri bulunur. Üçüncü tipte ise, yine halı zemininde üsluplaştırılmış ağaçlar ve vazo içerisindeki çiçekler işlenir.

Manzaralı Yahyalı ve Taşpınar halılarında ise, Konya yöresi halılarındaki gibi, manzara halının geniş kenar bordürü üzerinde yer alır. Bir bahçe duvarıyla çevrilen tasvirlerde, duvarın arkasına dizilmiş evler ve camiler görülür. Zeminde ise, çoğunlukla, çifte minareli bir cami ve mihraptan camiye sarkan bir kandil motifi işlenir. Cami ve kandilin etrafı selvi dizileriyle kuşatılır.

Kırşehir halı çeşitlerine Anadolu'nun değişik yörelerinde de rastlamak mümkündür. Günümüz Anadolu halılarında en çok görülen tip seccadedir. Bununla birlikte taban halısı, somya halısı, sedir halısı gibi büyük boy halı dokuyan Uşak, Gördes, Dazkırı, Demirci vb. merkezler de vardır.

KIRŞEHİR'DE HALI KALİTESİNİN BOZULMASI VE BOZULMA NEDENLERİ

Kırşehir'in yakın zamanlara kadar Anadolu'nun ünlü bir halı merkeziyken, günümüzde eski önemini yitirdiği, ham madde, boya, kalite ve desenlerinin bozulduğu, halıcılığın kaybolmaya yüz tuttuğu anlaşılmaktadır.

Kırşehir'de halı kalitesinin bozulmasının başta gelen nedenleri, dokuyucunun daha kolay üretim yapabilmek için eski halı dokuma gelenegini bir yana itmesi, ipliğini fabrikadan boyanmış halde satın alması, düğümleri gevşek ve kaba uygulaması, Kırşehir'e yabancı desenler kullanılmasıdır.

Günümüz Kırşehir halılarında kalitenin bozulmasının en önemli nedenlerinden biri de, halı tüccarlarının yörede değişik desenli halı dokutturmalarından kaynaklanmaktadır: Yörede bu tür uygulama daha Birinci Dünya Savaşı yıllarında başlamıştır. Anılan yıllarda, özellikle Kayseri'den gelen halı tüccarları Kırşehir'de «Manchester» tipi halı dokutmuşlar, bir süre sonra da vazgeçmişlerdir (22). Bu da Kırşehir halı desenlerinin içine yeni desenlerin girmesini kolaylaştırmıştır.

Kırşehir'de halı kalitesinin bozulması hükümetlerin uyguladığı yanlış halıcılık programlarından da kaynaklanmaktadır: Yaşlıların verdiği ve kaynakların da doğruladığı bilgilere göre, «1930 ve 1956 yıllarında, devrin Ticaret Bakanlığı'nca Kırşehir'de halıcılık kursları düzenlenmiş, sentetik boya yapımı ve uygulaması gösterilmiş, değişik yörelere ait, özellikle Isparta halısı desenleri dokutturulmuştur». Böylece, bir yandan halkın atasından öğrendiği geleneksel kök boya bilgisi unutturulmuş, onun yerine daha kolay üretilen, ama o nisbette değersiz, sentetik boyaların yapımı öğretilmiştir. Diğer taraftan, Klasik Kırşehir halısı desenlerinin içerisine yabancı halı desenlerinin girmesi sağlanmıştır. Bu da geleneksel halı modellerinin unutulup, yeni ama, yabancı desenlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır (23).

(22) Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 18

(23) Temmuz 1979 senesinde, Kırşehir yöresinde yaptığımız araştırma sırasında, konuştuğumuz yaşlılar şifahi bilgilerinde, «hükümetin 1960 yıllarından halıcılık kursları açtığını, Ticaret Bakanlığı'nca düzenlenen bu kurslarda sente-

Halı kalitesinin bozulmasının bir başka nedeni, Kırşehirli halı dokuyucusu köylülerin halı dokumayı bir «köylü işi», bir «zül» (eziyet) kabul etmesi, şehirli gibi yaşamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, eski halı dokuyucularından büyük bir bölümü Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine işçi olarak gittiğinden kaliteli halı dokuyucusu azalmıştır. Bu da halı üretiminin azalmasını ve kalitesiz dokumaların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

KIRŞEHİR HALILARINDA KALİTEYİ GELİŞTİRME ÇABALARI :

XX. Yüzyıl başlarında Anadolu'da pamuk ipliğin yaygınlaşması ve sentetik boyaların çoğalması sonucu Kırşehir'de de halk, daha ucuz olduğu için halıda pamuk iplik, kolay yapıldığı için de sentetik boya kullanmayı alışkanlık haline getirmiştir. Bunun sonucu halı kalitesinin bozulması ve halıların eski önemini yitirmesi üzerine, devrin yöneticileri önlemler almak zorunluluğunu hissetmişlerdir. Böylece, kaliteyi düzeltme gayretleri Kırşehir'de ilk kez bu yıllarda başlamıştır.

Kaynakların verdikleri bilgilere göre(24), «1908 yılında Kırşehir'de Mutasarrıflık yapan Hasan Hulûsi Kırşehir'de dokunan halıların bir heyet tarafından kontrol edilmesini, iyi kaliteli halıların damgalandıktan sonra piyasaya sürülmesini» şart koşmuştur. Yine, «1925—27 senelerinde Kırşehir valiliği yapan Hazım Bey bozulan Kırşehir halıcılığını düzeltmek için çaba harcamış, devrin Türk Ocağı Derneği'nde kurslar açtırmış, dokuyucu halkı eğitmiştir». Günümüzde «Türk ccağı» ismiyle bilinen süsleme bu kurs sırasında öğretilen desenlerdendir. İsmi de bu dernekten almıştır.

Kırşehir'de, halıcılığı geliştirmek ve teşvik etmek amacıyla 1940—41 ve 1950 yıllarında iki kez kooperatif kurulmuştur. Bunlardan

tik boya ile ip boyama şeklinin öğretildiğini ve Isparta tipi halılar dokutulduğunu» söylemişlerdir. Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 15'de, «1930'da Isparta'dan boya ve motif ustası getirilmiş ve bazı faydalar sağlanmıştır», Ay. Es. s. 20'de «1956 da Ticaret Vekaleti bir kadın halı ustası nezaretinde halıcılık kursu açtırmış, öğrencilerin ustaya yakın bilgi ve maharete sahip olmaları sebebiyle kurs bir ayda muaffakiyetle ikmal edilmiştir» denilmektedir. Bu da dokuyucuların şifahen verdikleri bilgileri doğrulamakta ve Kırşehir'de iki kez düzenlenen halı kursu sonunda halkın eski halıcılık bilgilerinin unutturulduğu görülmektedir.

(24) Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 14-15.

KIRŞEHİR HALILARI

birincisi ancak dört yıl faaliyet gösterebilmiş, ikincisi daha kısa bir sürede dağılmıştır. Günümüzde ise, böyle bir kuruluş mevcut değildir.

KIRŞEHİR HALILARININ EKONOMİYE KATKISI :

İstatistiklere göre, Kırşehir ve çevresinde 1958 yıllarında yaklaşık 3544 halı tezgâhının bulunduğu ve toplam 6727 kişinin halı dokuduğu bilinmektedir. Sadece Kırşehir merkez kazada 10.000 kadının halı dokumasını bildiği, ancak bunlardan 2578 kişinin fiilen halı dokuduğu ve 1393 halı tezgâhının bulunduğu da kaynaklarda belirtilmektedir.

Yine, istatistiklere göre Kırşehir'de bir çift seccade halısı 45, se-dir halısı 35 günde dokunmaktadır. Kırşehir halılarında kullanılan malzeme ve halı fiyatlarının yıllara göre dağılımı şu şekildedir: 1955 yıllarında bir halının, işçilik hariç, maliyeti 38-39 TL., 1956 yılında 43-44 TL., 1957 senesinde 54-55 TL., 1958 de 58-59 TL'dir. 1955 senesinde toplam 23550 m², 1956 da 25.500 m² 1957 de 30090 m² 1958 de de 36.200 m² halı dokunmuş ve Kırşehir halı pazarında satılmıştır(25).

Kırşehir'de 1958 senesinde 9350 m² tutarında 5.000 adet seccade dokunmuştur. 1958 Yılı fiyatlarına göre bir seccade, işçilik hariç, 220 TL. sına mâl olmuş, m² si 140 TL.dan, 525 TL. sına satılmıştır. Bir seccadeden 305 TL. kâr sağlanmıştır. Buna göre de bir kişinin günlük işçilik ücreti 110 kuruşa gelmektedir.

1955-1958 Yıllarında halı ham maddesi fiyatları, dokunan halılar ve halıların satış fiyatı şu şekildedir(26):

Seneler	Ham madde Kg. fiyatları		Halı M ² fiyatları		Satış T.L.
	Kirli Yapağı T.L.	Pamuk İpliği T.L.	Sun'i ve uzvi boya T.L.	Maliyet (işçilik hariç)	
1955	7,50	5,—	20,—	38.89	73.52
1956	8,—	7,—	30,—	43.99	86.89
1957	9.50	9,—	50,—	54.32	120.32
1958	10,—	11,—	50,—	58.57	140.—

(25) Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 19.

(26) Ay. Es. s. 19.

1970-1980 yıllarında ise, «Kırşehir ve yöresinde 3000 halı tezgâhının bulunduğu yılda yaklaşık 3000 m² halı ve kilim dokunduğu ancak, halı dokuyucularının Avrupa'ya işçi olarak gitmesi gibi nedenlerle bu sayının günden güne azaldığı» söylenmektedir(27).

Kırşehir'de dokunan halıların, «1960 yıllarında Kayseri, Ankara, Konya ve Aksaray'lı tüccarlara satıldığı» kaynaklarda belirtilmektedir(28). Gerçekten, Orta Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki camiler araştırıldığında, Ankara, Niğde, Konya, Kayseri, Tokat, Amasya, Samsun, Sinop, Kastamonu, Çankırı sınırları içerisinde Kırşehir halıları bol olarak görülmektedir. Bu da Kırşehir halılarının, 1970 yıllarına kadar, Kırşehirli ve diğer tüccarlar tarafından bu yörelere satıldığını, halı ve kilimin az dokunduğu Çankırı, Ankara, Kastamonu, Sinop, Samsun, Amasya ve Tokat'ta Kırşehir halısı tüketildiğini göstermektedir. Günümüzde ise, Kırşehir'de dokunan halılar Kırşehir merkezinde, çevre köylerde, Mucur, Bor, Ortaköy ve Konya yöresinde pazarlanmaktadır. Özellikle Konya yöresinde, Konya halılarından daha ucuz ve Konya yöresi köy evlerinin sergisine elverişliliği nedeniyle, «ceyizlik eşya» olarak tüketilmektedir. 1980 Yılında Konya halı pazarında iki Kırşehir sedir halısı ve altı adet Mucur yastığı (takım yastık) 30.000-40.000 TL. arasında satılmaktaydı.

KIRŞEHİR HALILARININ BUGÜNKÜ DURUMU :

Anadolu — Türk Halı Sanatı Tarihinde, özellikle seccadeleri ile tanınan Kırşehir halıları günümüzde bu önemini yitirmiş, Anadolu —Türk halıları arasında sıradan bir dokuma merkezi haline gelmiştir.

Kırşehir'de, yaklaşık 1960 yıllarına kadar şehir merkezinde ve 120'den fazla köyde, hemen her evde halı veya kilim tezgâhı bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Ancak, bugün halıcılık sadece, yörede «Özbağ köyleri» adıyla anılan Erevik, Helvacılar, Örcün ve Kızılcaköy ile, Karacaören, Dolakçı ve Kümbet gibi birkaç köyde sürdürülmektedir.

Halılarda çözümlü ve atkı ipi pamuk, düğüm ipi yündür. Sentetik boyalar kullanılmaktadır. Hazır, boyanmış fabrika ipliği tüketen

(27) Kırşehir Sanayi ve Ticaret Odası, Kırşehir Esnaf ve Sanatkarlar Derneği yetkililerinin ağustos -1979'da şifahen verdikleri bilgilere göre.

(28) Kırşehir Vilayetinde Halıcılık-Kilimcilik, s. 18.

dokuyucular da mevcuttur. Desenlerin büyük bir kısmı gelenekselliğini yitirmiştir; dokuyucu eskiye bağlı kalmadan bildiği, gördüğü değişik yörelere ait her deseni kullanmaktadır.

SONUÇ :

Kırşehir halılarının günümüzde bilinen eski örnekleri XVII—XVIII. yy. a kadar uzanır. Bu döneme ait halılar genellikle seccade tipindedir. Yün malzemeyle, Gördes düğüm tekniğiyle dokunmuş, kök boya ile boyanmışlardır. Renklerinde kırmızı, mavi, kahverengi, sarı, yeşil ve beyaz hakimdir. Halının kenarları ikisi dar biri geniş üç bordürle kuşatılır. Dar bordür üzerinde günümüzde, «gelin ağlatan» ismiyle bilinen bitkisel desenler (Şek. 5), şaşırtmalı çiçekler, zikzak şekiller, bir ters bir düz yerleştirilmiş üçgenler (Şek. 1-2-3-4), geniş bordür üzerinde de «demet çiçek» ismiyle anılan süslemeler (Res. 1) (Şek. 5), «arapeli» adıyla tanınan motifler yer alır (Res. 2) (Şek. 6).

XVII—XVIII. Yüzyıl Kırşehir halıları çoğunlukla mihraplıdır. İki veya daha fazla ince, dar şeritle çevrilen mihrap merdiven şeklinde yükselir. Mihrabın içe bakan yüzleri çiçeklerle süslenir. Bazen, ibrik motifleri yer alabilir. Mihrabın altında ve üzerinde dikdörtgen çerçeveler bulunur. Çerçevelerin içerisi ejder figürü, balığa benzer süsleme, arapeli motifi ve çiçek desenleriyle doldurulur (Res. 1-2) (Şek. 8-9-10).

XIX. Yüzyıl Kırşehir halıları XVII—XVIII. yy. örneklerine benzer: Halıların malzemesi tamamen yündür. Gördes düğüm tekniğiyle dokunmuşlardır. Halı genelinde kırmızı, mavi, kahverengi, sarı, yeşil, beyaz ve gri renkler hakimdir. Halılar çoğunlukla seccade şeklindedir. Sedir ve oda halısı tipleri de görülür.

XIX. Yüzyıla ait halıların dar kenarları üzerinde şaşırtmalı çiçekler, zikzak şekiller, üçgenler (Şek. 1-2-3) ve «gelin ağlatan» deseni (Şek. 4), geniş kenar üzerinde de, «deve tabanı», dört kelebeğin oluşturduğu çiçeğe benzer süslemeler, demet çiçekler sık görülür (Şek. 5-11-12). Mihrabın altında ve üzerinde dikdörtgen çerçeveler yer alır. Bu bölümlerin içerisi kelebeğe benzer desenler (Şek. 8), arapeli motifi, balığa benzer süslemeler ve ejder figürleriyle bezenir (Res. 7) (Şek. 10-13).

Kırşehir halılarının 1900 yıllarına ait örnekleri genellikle seccade, sedir halısı, oda halısı ve yastık halısı tipindedir. Yün malzemeyle ve Gördes düğüm tekniğiyle dokunmuşlardır. Yaklaşık 1914 yıl-

larından itibaren pamuk görülmeğe başlar. Halının genel şemasında, önceki yüzyıllara oranla, büyük bir değişme meydana gelmez: Örnekler yan yana üç bordürle kuşatılır. Ortadaki bordür geniş, diğerleri dardır. Halı merkezinde bir mihrap bulunur. Mihrap iki veya daha fazla sayıdaki ince, dar şeritlerle çevrilir. Mihrap içerisi boş bırakılır veya, göbek ile süslenir. Mihrabın altında ve üzerinde dikdörtgen çerçeveler bulunur (Res. 4-5-6).

1900 senelerinde dokunan Kırşehir halılarının dar kenarları üzerinde, «gelin ağlatan» ismiyle bilinen süslemeler, şaşırtmalı çiçek desenleri, zikzak şekiller ve bir ters bir düz yerleştirilmiş üçgenler (Şek. 1-2-3), geniş kenar üzerinde de günümüzde, «deve tabanı» ismiyle anılan motifler (Şek. 11), dört kelebeğin meydana getirdiği çiçek desenleri ve demet çiçekler yer alır (Şek. 5). Halının dar kenarları üzerindeki dikdörtgen çerçevelerin içerisi «arapeli motifi» balığa benzer süslemeler (Res. 7) (Şek. 13) ve ejder figürleriyle bezenir (Res. 5-6-7). Bazen, halı zemini üst üste yerleştirilmiş kandil motifi ve manzara tasvirleriyle doldurulur. Bu tasvirlerde yan yana işlenmiş ağaçlar ve evler resmedilir (Res. 8-10).

Günümüz Kırşehir halılarında çözgü ve atkı ipi pamuk, düğüm ipi yündür. Renkler 1950 yıllarına kadar kök boyadan elde edilmiştir. Günümüzde kök boya ve sentetik boya karıştırılarak kullanılmaktadır. Ancak, daha çok boyanmış fabrika ipliği tüketilmektedir. Renklerinde kırmızı, mavi, kahverengi, yeşil—mavi karışımı (boz) ve turuncu hakimdir. Yörede dokuma tezgâhına ıstar denir. Dokuma sırasında kirkrit, makas, bıçak ve tarak'dan yararlanılır. Dokumada Türk düğüm tekniği kullanılır.

Kırşehir halılarında 10 x 10 cm.de 28 x 28 veya 28 x 30 düğüm yer alır. Hav yüksekliği genellikle 1 cm.dir. Ancak, kalite halk arasında ıstara gerilen ip (arış) sayısına göre belirlenir. Buna yörede «çile» denir. Çile sayısı halıların büyüklük ve küçüklüğüne göre değişir.

Günümüz Kırşehir halıları şekil bakımından, yakın çevredeki Murç, Aksaray, Avanos, Kayseri, Konya, Niğde ve Sivas yöresi halılarına benzer. Bir Kırşehir halısında, dıştan içe doğru, «dar kenar, enli kenar, köşe ve göbek» bölümleri yer alır. Dar kenar, «zikzaklı su, çatıkkaş» ve bir ters bir düz yerleştirilmiş üçgenlerle, enli kenar «leblebili su, bağbaşı—Hava başı, küpeli, gelin ağlatan, elmalı su, Türk ocağı, kazan kulpu ve deve tabanı» isimli desenlerle süslenir (Res. 4-5-7-17-18) (Şek. 1-2-3).

KIRŞEHİR HALILARI

Sandık, halının dar kenarları üzerinde, mihrabın altında ve üzerinde yer alır. Dikdörtgen çerçeve halindeki bu bölümün içerisi ejder figürü, arapeli motifi ve balığa benzer desenlerle doldurulur.

Köşe kısımları halıların tipine göre değişir: Seccade halılarının köşeleri sinek motifleriyle, sedir halısı, oda halısı ve minder halıları «salkım söğüt» desenleriyle, yastık halıları ise, «pençe, el, ayak» gibi isimlerle anılan sembolik motiflerle süslenir.

Kırşehir halılarının göbeği yöreye özgü bir karakter taşır : Göbek halk arasında «top» adıyla anılır. Halılarda iki tür top görülür. Bunlara «güllü top» ve «müftü topu» denir. Bunların dışında yastık ve minder göbeği de ayrı bir grup meydana getirirler.

Kırşehir halılarında, yukarıda sözü edilen desenlerin dışında kandil motifleri, yazı, manzara tasvirleri, insan ve hayvan figürleri de görülür (Res. 10-12-15-16).

Günümüz Kırşehir halılarında seccade, sedir halısı, yastık ve minder halısı çeşitleri dokunmaktadır. Diğer halı tiplerine ender rastlanır.

Günümüz Kırşehir halıları, yakın yöre halıları içinde, en çok Mucur halılarına benzer: Mucur halılarında da çözgü ve atkı ipi pamuk, düğüm ipi yündür. Gördes düğüm tekniğiyle dokunur. 1950 Yıllarına kadar kök boya kullanılmış daha sonra sentetik boyalar yaygınlaşmıştır. Günümüzde daha çok boyanmış fabrika ipliği tüketilmektedir. Kırmızı, mavi, kahverengi, mavi-yeşil karışımı (boz), sarı ve turuncu renklerle karakteristiktir. Dokumada iğ, kirmen, çıkırık, ıstar, ve kirkit'ten yararlanılır. Mucur halıları Kırşehir halıları kadar kaliteli değildir. Her 10 x 10 cm.'de 20 x 20 düğüm yer alır. Bununla birlikte kalite halk arasında, «çile» sayısı ile ölçülür. Desenleri Kırşehir halısı desenlerine benzer. Çeşit bakımından Kırşehir halılarından ayrılır. Kırşehir'de her tür halı dokunmasına karşılık Mucur'da sadece yastık ve sedir halısı dokunur. Yastıkların altı tanesi bir anda, aynı desenle dokunur. Yörede bu yastıklara takım yastık» ismi verilir. Diğer halı çeşitleri görülmez.

Günümüz Kırşehir halılarının desenleri Anadolu halıları içerisinde önemli bir yere sahiptir: Kırşehir halılarının dar kenar suyu üzerinde yer alan «zikzaklı su, çatıkkaş ve üçgen desenleri» ve geniş kenar suyu üzerindeki «deve tabanı» motifi Konya, Niğde ve Aksaray yöresinin eski halılarında görülür. Bunlardan «deve taba-

nı» motifi XVI. yy. Osmanlı Saray Halıları'na kadar uzanan bir geçmişe sahiptir (Şek. 11). «Gelin ağlatan» ismiyle bilinen süsleme Niğde ve Sivas yöresi ile Kula çevresinin eski halılarında da mevcuttur (Res. 7) (Şek. 28). Demet çiçek desenleri ise, Sivas halılarının çiçek desenleriyle büyük bir benzerlik taşır (Şek. 5).

Kırşehir halılarında «Ladik gülü» adıyla anılan lâle desenleri Ladik halılarından etkilenmedir. Günümüzde, Kayseri yöresi halılarında da çok sevilen bu desenin Konya yöresindeki diğer halı merkezlerinde kullanıldığı da anlaşılmaktadır (Res. 5). Ladik halılarından etkilenen diğer bir desen «çiçek» ismiyle anılan süslemedir. Taşpınar halılarında «Ladik ayak» ismiyle anılan bu desen Kırşehir'de biraz daha değiştirilerek kullanılmaktadır (Res. 15).

Kırşehir yastık halılarının dar kenarları üzerindeki ev'e benzer desenlerle, köşelerde yer alan «ayak» ve «hançer» adıyla anılan sembolik motifler Konya, Aksaray, Niğde ve Sivas yöresi halılarında da görülür. Bizce bu motifler yörenin ortak modelleridir (Res. 18-19).

Kırşehir halılarının «sandık» bölümünde yer alan ejder figürü Orta Asya-Türk Sanatı'nın sevilen bir motiftir. Kırşehir halılarında da kullanılması, Orta Asya-Türk sanatı geleneğinin Anadolu'da, günümüzde bile, halı üzerinde devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir : Kırşehir halılarında, XVII-XVIII.yy. da görülen ejder figürü yatay yerleştirilmiş (S) şekilli kıvrımlar yapar halde tasvir edilir. Bu gelenek XX.yy. a kadar sürer (Şek. 10). XX. Yüzyılda üç ayrı ejder tipi ortaya çıkar. Birinci tip ejderler ortasında boğum yapan, başları aşağı doğru sarkmış iki ayrı ejder halinde verilir (Res. 5) (Şek. 14). İkinci ejder türü şişman gövdeli, çok başlı veya, çok kolludur. Bir ejder tüm sandık içerisini doldurur (Res. 6) (Şek. 15). Üçüncü tip ejderler ise, sandık bölümünden dışarı taşıp, halı merkezinde, çoğu kez mihrabın alt tarafında, simetrik yerleştirilmiş iki figür halinde işlenir. Bu ejderler de, ikinci tip ejderler gibi, şişman gövdeli ve çok ayaklıdır. Ancak, tek başlı oluşu ve dilini yılan gibi dışarı doğru uzatışıyla diğerinden ayrılır (Res. 7) (Şek. 16).

Kırşehir halılarındaki ejder figürlerinin benzerlerine eski Gördes, Kula ve Milas, eski ve günümüz Sivas ve Avanos halılarında da rastlanır: Gördes ve Kula halılarının ejder figürleri, Kırşehir halılarındaki gibi, halı dar kenarlarındaki, halk arasında «ayetlik» diye bilinen dikdörtgen çerçeveler içerisinde yer alır. Yatık (S) şekilli

KIRŞEHİR HALILARI

kıvrımlar yaparak uzanan ejderlerin bu tipi, yaklaşık XVIII. yüzyıl sonlarına kadar devam eder (Şek. 27). Aynı ejderler XIX. yy. örneklerinde şematize bir görünüm kazanır. XX. yy. başlarında ise, (S) şekilli ejder figürleri kaybolur ve figür ayetlikten dışarı taşar. Gördes ve Kula halılarına özgü, yılan figürüne benzeyen yeni ejder tipleri ortaya çıkar: XX.yy. başlarına ait Gördes halılarının ejder figürleri halı iç zemininde yer alır. Gayet üsluplaştırılarak sunulan ejderler mihrap yönüne doğru (V) şeklinde uzanırken tasvir edilir. Kula halılarının ejderleri, halı göbeğinin dar yüzlerinin iki tarafında, yay şeklinde işlenir. Ejderler çift başlıdır ve başlardan birisi çiçek diğeri yılan başı şeklinde verilir. Milas halılarının ejderleri, çift başlı korkunç bir ejder tipinden çok, gerçek bir yılanı andırır(29). Sivas ve Avanos halılarının ejderleri ise, (S) şekilli görünümünü günümüzde de sürdürmektedir.

Arapeli motifinin iç süslemesi XVII-XVIII. yy. Kırşehir halılarında «elibeline» motifine benzer (Şek. 6). 1900 Yıllarına ait örneklerde ve günümüz halılarında ise, sırt sırta vermiş iki hayvan figürünü andırır (Res. 17). Günümüzde bu motifin benzerlerine İç Anadolu Bölgesi'nde Sivas ve Aksaray yöresi halılarında, Batı Anadolu Bölgesi'nde Kozak (Bergama), Karakeçili (Balıkesir), Milas ve Dazkırı (Afyon) halılarında da rastlanır. Kırşehir, Sivas ve Aksaray yöresi halılarında «sandık» süslemesi, sözü edilen diğer yörelerde ise, daha çok kenar suyunda kullanılır.

Kırşehir halılarının «sandık» bölümündeki balığa benzer süslemeler XVII-XVIII.yy. Gördes ve Kula halılarının karakteristik bir motifidir. Günümüzde, Kula'da halk arasında, «deve» ismiyle anılan bu motifin benzerlerine Isparta halılarında da rastlanmaktadır (Res. 7) (Şek. 13).

Kırşehir halılarının köşeleri bitkisel desenler, sinek figürü ve sembolik motiflerle doldurulur: Yörede «nebati» ismi verilen bitkisel örnekler, yine halk arasında, «salkım söğüt» adı verilen bitkisel desenlerle süslenir (Res. 15).

Sinek figürü küçük benekler halindedir. Eski Konya halılarında da görülen bu motif, günümüz Yahyalı halılarını da etkilemiştir. Batı Anadolu Bölgesi'nde Gördes ve Kula halılarında da benzer figürler mevcuttur (Res. 5-17) (Şek. 22).

(29) S. Tansuğ, Ay. Es. Ay. Sa.

Sembolik motifli halı köşeleri daha çok yastıklarda görülür. Halk arasında, «el» ve «ayak» ismiyle anılan bu motifler insanın el ve ayağına benzediği gibi, kartal figürü ve toprak içerisinde yaşayan kurt figürlerini de andırır (Res. 18-19) (Şek. 23). Anadolu'da Sivas, Kahramanmaraş, Kayseri, Konya, Niğde yöresi halılarında kullanılmaktadır.

Kırşehir halıları figür yönünden oldukça zengindir: İnsan figürü XIX.yy. örneklerinde maske halinde, daha geç örneklerde ise, şematize edilmiş, tek veya çift başlı insan figürleri şeklinde işlenir (Şek. 24). Kırşehir halılarının tek ve çift başlı insan figürlerinin benzerlerine Niğde, Bor, Taşpınar ve Kalecik (Ankara) halılarında da rastlanır. Kırşehir halılarının bu figürünü sözü geçen yöre halılarından ayıran en belirgin özellik, Kırşehir halısı figürlerinin boyunlarının uzun verilmesi, bazen de başlarının çiçek şeklinde sona ermesidir (Şek. 29).

Kırşehir halılarında hayvan figürlerinden en çok ejder ve sinek yaygındır. Bunların yanı sıra aslan, koyun, kedi, kuş, kartal ve tavuğa benzer figürler de görülür (Res. 3-4-5-6-15-16-17) (Şek. 25-26).

Manzara tasvirli Kırşehir halılarının erken tarihli örnekleri XVIII— XIX.yy. a kadar uzanır. Bu döneme ait örnekler genellikle sedir ve seccade halısı tipindedir. Halı yüzeyine üst üste yerleştirilen tasvirlerde, yan yana dizilmiş çatılı evler ve bu evler arasındaki ağaçlar görülür. Halı zeminini tamamen dolduran bu tasvirler genellikle bahçe duvarı veya kale görünümündeki bir bordürle çevrilmiştir. XX. Yüzyıl Kırşehir manzara tasvirli halıları da XVIII-XIX. yy. örneklerine benzer. Aralarında büyük ayrıklar yoktur. Bu gelenek günümüz halılarında da sürdürülmektedir.

Kırşehir'de 1950 yıllarına kadar seccade, sedir halısı, oda halısı, yastık halısı ve heybe dokunduğu günümüze kadar gelebilen örneklerden anlaşılmaktadır. Günümüzde ise, daha çok seccade, sedir halısı, yastık ve minder halısı dokunmaktadır. Diğer halı tiplerine ender olarak rastlanır.

Bütün bunlardan Kırşehir'in XVIII.yy.dan 1960 yıllarına kadar Anadolu'nun halı merkezi iken, 1970 senelerinden sonra bu önemini yitirdiği anlaşılmaktadır: Devrinde Orta ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin halı merkezi durumunda bulunduğu, dokunan halıların özellikle halı dokumacılığın az yapıldığı Ankara, Çankırı,

KIRŞEHİR HALILARI

Kastamonu, Sinop, Samsun, Tokat ve Amasya illerinde tüketildiği, günümüze kadar gelebilen bu yörelerdeki camilerde bulunan halılardan anlaşılmaktadır. Bugün de Anadolu'nun belli başlı halı merkezlerinden birisidir; Kırşehir ve yöresinin halı ihtiyacını karşılamaktadır ve Türk ekonomisine katkısı büyüktür.

Anadolu halıları içinde önemli bir yeri olan Kırşehir halıcılığı günümüzde birkaç köyde dokunmaya devam etmekteyse de yeterli düzeyde değildir. Kırşehir halıcılığını kurtarmak ve yeniden eski değerini kazandırmak için vakit geçirmeden eski Kırşehir halılarının boya ve desen araştırmaları yapılmalı, yöredeki tüm dokuyuculara dağıtılmalıdır. Dokuyucular için gerekli malzemeler, en ucuz şekliyle ve uzun süre vadeyle, bu işi yüklenecek devlet kurumları aracılığıyla halka verilmeli, veya kredi temin edilmelidir. En azından orman köylerini kalkındırmak için harcanan çabalara benzer (Or-Köy) bir gayret gösterilmeli, geçimini halıcılıkla temin eden Kırşehirlihalilere yardım edilmelidir. Dokunan halıların kalitesini kontrol etmek için de görevi yüklenecek kurum yetkili kılınmalıdır. Ancak, kurumların görevlendireceği kişiler de halı ve halıcılıktan anlayan kadrolardan kurulmalıdır. İşte o zaman kaybolma durumundaki Kırşehir halıcılığı yeniden eski değerine kavuşacaktır.

